

०॥ श्रीकार्तिकमाहात्म्यारंभः॥०

Shri Kartikamaahatmya

21/2 ✓

कर्त्ति०

॥१॥

श्रीगणेशायनमः॥ नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तमं॥ देवीं सरस्वतीं व्यासं ततो जयमुदाहरेत्॥ ॥ सूत उवाच ॥
श्रियः पतिमथामंयगते देवर्षिसत्तमे॥ हर्षो सुल्लो नना सत्या वासुदेवं तदा ब्रवीत्॥ सत्यो वाच॥ ॥ धन्यास्मि
हंत कृत्यास्मि फे सेलं जीवितं मम॥ मज्जन्मनिह नो च धन्यो तो पितरो मम॥ यो मां त्रैलोक्यसु भगां जनयामास
तुर्ध्रुवं॥ षोडशास्त्रा सहस्राणां क्लृप्ता हं यतस्तव॥ यस्मान्मयादिपुरुषः कल्पवृक्षसमान्वितः॥ यथोक्तविधि
ना सम्यक् नारदाय समर्पितः॥ नयद्वा त्रैविजानं तिभूमि संस्थादिजंतवः॥ सोयं कल्पद्रुमो गेहे मम तिष्ठति सां
प्रतं॥ त्रैलोक्याधिपते श्राहं प्रापते रतिवल्लभा॥ अतो हं प्रष्टुमिच्छामि किंचिदंमधः सूने॥ यदि वं मा प्रियकरः
कथं स्वर्ग्ये त्रवितरं॥ श्रुत्वा तच्च पुनश्चाहं करोमि हितमात्मनः॥ यथा कल्पं स्वयादेव वियक्तास्यां न कर्हि चित्॥ ॥
सूत उवाच॥ ॥ इति प्रियावचः श्रुत्वा स्मेरास्यः सबलाग्रजः॥ सत्यकरे करं कृत्वा द्युगात् कल्पसरोस्तलं॥ निषि
ध्यानुचरं लोकं सविलासं प्रियावचनैः॥ प्रहस्य सत्यामामंय प्रोवाच जगतां पतिः॥ तस्माति पदितो बोधलस
सुलंकितो गकः॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच॥ ॥ न मे त्वत्तः प्रियतमा काचिदस्ति नितं विनी॥ षोडशास्त्रा सहस्राणां प्रि ॥१॥
ये प्राणा प्रियादासि॥ त्वदर्थं देवराजोऽपि विरुद्धो देवतैः सह॥ स्वयाय स्यात्पितं कांते द्युतुतं त्वमहं वेत्तु॥ अदेय
मष्टिवा कार्यमकथ्य मापिय युनः॥ किं करोमि कथं प्रश्नं कथयामि ताप्रिये॥ तत्सृष्टं सर्वं कथयेय त्वे मनासि वर्त्तते॥

॥ सस्योवाच ॥ ॥ दानं व्रतं तपो वापि किंतु पूर्वं कृतं मया ॥ येनाहं मर्त्यजा मर्त्यभावात्ताभवं किल ॥ तवाङ्गं गिरानि
 ह्यंशं सासनगामिनी ॥ इन्द्रादिदेवतावासमगमं वतथा सह ॥ अतस्त्वं परिपृच्छामि किं कृतं तु मया शुभं ॥ भवंत
 रे च किं शीलाकावाहं कस्य कंन्यका ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ शृणु धैर्यमनाकांते यथा त्वं पूर्वजन्मनि ॥ पुण्यं व्रतं कृतं व
 त्ता तत्सर्वं कथयामि ते ॥ आसीत्कृतं कस्य गस्यां ते माया पूर्याद्विजोत्तमः ॥ आत्रेयो देवत्रामेति वेदवेदांगधारणः ॥ आ
 तिथेयो ग्निर्निश्रूषा सौरवत्तपरायणः ॥ सूर्यमाराधयन्नि स्यं साक्षात्सूर्य इवापरः ॥ तस्यातिवयसश्चासीन्नाम्ना
 गुणवती सुता ॥ अपुत्रः स सात्रीयाय चंद्रनाम्ने ददौ सुतां ॥ तमेव पुत्रवन्मेने सवतं पुत्रद्वेवंशी ॥ लोकदा विद्वन्या
 तौ कुशो धर्महरणार्थिनौ ॥ हिमादिपादजवने चरतुस्तौ इतस्ततः ॥ तावत्तौराससंघोरमाराद्यां तं प्रपश्यतुः ॥ भय
 विह्वलसर्वांगवसमर्थं पलायितुं ॥ निहतौराससात्तेन कृतांतं समरुपिणा ॥ तौ तस्मिन्नेव प्रभावेन धर्मशीलतया
 पुनः ॥ वैकुण्ठभुवनं नीतौ मद्गुणैर्मत्समीपगैः ॥ यावज्जीवं तु यत्ताभ्यां सूर्यपूजादिकं कृतं ॥ तेनाहं कर्मणा ताभ्यां सु
 प्राप्तास्त्वं भवं किल ॥ शैवाः सौराष्ट्रगाणे नृगाः वैष्णवाश्चाक्षिपूजकाः ॥ मामेव ये प्राप्नुवंतीह वर्षापः सागरं यथा ॥
 एको हं पंचधा भूत्वा कूटयानामभिः किल ॥ देवदत्तो यथा कश्चिद्युत्राद्याह्वाननामभिः ॥ तत्तश्च तौ मद्भुवनाधि
 वासिनो विमानयानौ राविचर्वसावुभौ ॥ मत्तुल्यरूपौ मम सान्निधानगोदिव्यांगनाचंदनभोगभागिनौ ॥ ॥
 ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्तिकमाहात्म्ये कृष्णसत्यभामासंवादे प्रथमोऽध्यायः ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ ततो गुण

वतीश्रवारक्षसानिहतावुभौ॥ पितृभर्तृजदुःस्वार्ताकरुणं पर्यदेवयत्॥ ॥ गुणवत्कवाच॥ ॥ हानाथहापितस्य
 क्रागच्छतः कमयाविना॥ बालाहं किंकरोम्यद्यधनाथाभावितोविना॥ कोनुमांस्वास्थितांरोहेभोजनाछादनादिभिः
 अकिंचिकुशलंस्नेहापालयिष्यतिदुःखितां॥ हस्तभार्याहतस्तस्वाहताशाहतजीविता॥ शरणं कंबजास्यद्यो
 मेदुःखं प्रमार्जयेत्॥ क्वयास्यामिकतिष्ठामि किंकरोमिदथाधृणा॥ विधाहाहतास्यद्यकणंजीवामिबालिश॥
 ॥ श्रीकृष्ण उवाच॥ ॥ एवंबहुविलाप्याप्यकुरदावभृन्नातुरा॥ पपातभूमौविकलारंभावात्तदतायथा॥ चिरादा
 श्वास्यसाभूयोविलेप्यकरुणंबहु॥ निमग्नाशोकजलधौदुःखितासमवर्तत॥ साग्रहोपस्करान्सर्वान्निर्विकी
 याशुभकर्मकृत्॥ तयोश्चक्रेयथाशक्तिसाधारलोकिकीक्रिया॥ तस्मिन्नेवपुरेचक्रेवासंप्रभृतिजीविना॥ वि
 क्षुभक्तिरताशांतासस्यशौचादित्यरा॥ व्रतद्वयंतयासस्यगाजन्ममरणात्कृतं॥ एकादश्रीव्रतंसम्यक्सेवमंका
 र्तिकस्यच॥ एतद्व्रतद्वयंकंतेममात्मावाप्रियंकं॥ भुक्तिमुक्तिप्रदंपुण्यंपुत्रसंपत्तिदायकं॥ कार्तिकेमासिये
 नित्यंतुलासंस्त्रेदिवाकरे॥ प्रातस्नास्यंतितेमुक्तामहापातकिनोपिच॥ स्नानंजागरणंदीपंतुलसीवनपा
 लनं॥ कार्तिकेचप्रकुर्वंतितेनराविष्णुमूर्तयः॥ संमार्जनंविष्णुगृहेस्वास्तिकादिनिवेदनं॥ विष्णोःपूजांचयेकु ॥२॥
 र्यजश्वमुक्तास्ततेनराः॥ इच्छांदिनत्रयमापिकार्तिकेयेप्रकुर्वते॥ देवानामापितेवंचाः किंयेराजन्मतःकृतं॥
 इच्छंगुणवतासम्यक्प्रत्यक्षंवतिनाहभूत्॥ नित्यंविष्णोःपारिकरेभक्त्यात्तसरमानसा॥ कदाचित्सरुजायंकृतां

सर्वेपिकात्मावयवास्त्रिवकालस्वरूपिणः॥समानस्तुकथं नाममासानां कार्त्तिको वरः॥एकादशी तिथीनां च मा
 सानां कार्त्तिकप्रियः॥कथं ते देवदेवेन्द्राकारणं किंच कथ्यतां॥॥श्रीकृष्ण उवाच॥॥साधकं पृच्छंस्त्वया कान्ते शृणु
 ध्वैकाग्रमानसा॥पृथो वै न्यस्य संवादं महर्षे नारदस्य च॥एवमेव पुरापृष्ठो नारदः पृथुना तदा॥उवाच कार्त्तिक
 काधिकं कारणं सर्वविष्णुनिः॥॥नारद उवाच॥॥नृंस्वनामा भवंत्पूर्वमस्मरः सागरात्मजः॥त्रिलोकमथ
 नेन्द्रको महाबलपराक्रमः॥जित्वा देवान् निराकृत्य स्वलोकैः समहास्मरः॥इन्द्रादिलोकपालानामधिकारं त
 दाहरत्॥तद्द्रष्टुं ते देवाः सुवर्णाद्रिगुहागताः॥न्यवसन्बाहुवर्षाणि सपुरीधाः सवासवाः॥सुवर्णा
 द्रिगुहादुर्गं संस्थितास्त्रिदशायदा॥तद्वृक्षानो बभूवुस्तैस्तदा दैत्यो विचारयत्॥दूताधिकारास्त्रिदशामयाय
 द्यपि निर्जिताः॥लक्ष्यं ते बलं यत्कास्ति करणीयं मया त्रकिं॥अज्ञात्वा तु कथं देवा देवमंत्रबलान्विताः॥तान् न ह
 रिष्ये ततः सर्वे बलहाना भवन्ति वै॥॥नारद उवाच॥॥इति मत्वा ततो दैत्यो विष्णुमालक्ष्य निद्रितं॥सस्य लो
 काञ्जहाराश्रुवेदान् चै सस्वयं भुवः॥नीतास्तैः नये वेदास्तद्रूपास्ते निराक्रमात्॥तोयानि विविशुर्यज्ञमंत्रवी
 जमन्विताः॥तान् मार्गमाणाः नृंस्वोपि समुद्रांतरगोभ्रमत्॥सददन्तीति दादैत्यः कचिदेकत्र संस्थिताः॥अ ॥३॥
 थ ब्रह्मास्मरैः साधुर्विष्णुरणामन्वगात्॥पूजोपकरणान् दृष्ट्वैकुण्ठं भुवनं गतः॥तत्र तस्य प्रबोधाय गीत
 वाद्यादिकाः क्रियाः॥चक्रुर्देवाः स्तिथाधूपगन्धं॥धदायान्मुहुर्मुहुः॥अथ प्रबुद्धो भगवान् तद्रात्रिपारितोषितः॥

माञ्जर्यादिता॥ स्वातुंगंगागताकांतेकथंविष्ठनकैस्त्रिदा॥ यावज्जलांतरगताकंपताश्रीतपाडिता॥ तावत्सा
विहृलापश्यादिमानंयातमंबरात्॥ विहुरूपधरैःसम्यक्वेनतेयध्वजांकितं॥ आरोयैहोन्विमानंतामसरो
गणसेवितां॥ चामरैर्यजमानांतेवैकुण्ठामङ्गणानयन्॥ अथसातादिमानस्वज्वलदाग्निश्रीखोपमा॥ कार्त्तिक
कव्रतपुण्येनममसान्निध्यगाभवत्॥ अथब्रह्मादिदेवानांयथाप्रार्थनयाभुवं॥ आगतोहंगणाःसर्वेयाता
स्तेपिमयासह॥ एतेहियादेवाःसर्वेमङ्गणाएवभामिनि॥ पितातेदेवशर्माभूसात्राजिद्योषियोद्यहं॥ यश्च
द्रनामासाकृष्टस्त्रिंसागुणावताभुभा॥ कार्त्तिकस्नानपुण्येनबहुमत्प्रीतिदायिनी॥ ममद्वारित्वयापूर्वतुलसा
वाटिकाकृता॥ तस्मादयंकलमृष्टस्तवांगणगतःशुभे॥ कार्त्तिकेदापदानंचयत्कृतंचत्वयापुरा॥ त्वद्देहो
हसंस्तेयतस्माल्लक्ष्मीस्तिराभवत्॥ यश्चैव्रतोदिकंसर्वेविह्वलेभर्तुरुपियो॥ निवेदितवतीतस्मान्ममभार्या
खमागता॥ आजन्ममरणापूर्वयत्कार्त्तिकव्रतंकृतं॥ कदाचिदपितेनत्वंमाद्वियोगंनयास्यासि॥ एवंयेकार्त्तिक
केमासिनराव्रतपरायणाः॥ मत्सन्निध्यगतास्तेपिप्रीतिदास्त्रयथामम॥ यत्तदानेव्रततपःकारिणोमान
वाःखलु॥ कार्त्तिकेव्रतपुण्यस्यनाभुवंतिकलामपि॥ ॥ सूतेउवाच॥ ॥ इहोनिशम्यभुवनाधिपतेस्तदा
नां प्राजन्मपुण्याविभवेहृदिजातहर्षा॥ विश्वेश्वरंत्रिभुवनेकनिदानभूतंकृष्णंनिशम्यवचनंनिजगादस
या॥ ॥ इतिश्रापप्रपुराणेकार्त्तिकमाहात्म्येसत्यभामोस्ततिर्नामाद्वितीयाध्यायः॥ ॥ सत्यभामोवाच॥ ॥

ददन्तेः सरेस्त्रसहस्रार्कसमकृतिः॥ उपचारैः षोडशाभिः संपूज्या विदग्धास्तदा॥ दंडवत्पतिताभूमौ तानु
वाचाथमाधवः॥ ॥ आविष्कुरुवाच॥ ॥ वरदो हं सुरगणा गातवादित्रमंगलैः॥ मनोभिलाषितां कामान्स
र्वमेव ददामिवः॥ इषस्य शुक्रं द्वादश्यां यावदुद्धोधिना भवेत्॥ निशातूर्यां त्रात्रोषेये गातवादित्रमंगलान्॥
कुर्वन्ति नित्यं मनुजा भवद्विर्यद्यथा कृतं॥ ते मे प्रातिकरानित्यं मत्स्रां निध्यं व्रजंति च॥ पाद्यार्घ्या च मनीयाद्ये
र्यद्रवद्रिस्तूपादृतं॥ तदद्भुतगुणं तस्मात्प्रशान्नेवोदुःखकारणं॥ वेदाः शास्त्रहताः सर्वे तिष्ठन्त्यदधिसंस्कृताः॥
तानानयाभ्यर्हन् देवा ह्वासागरनंदनं॥ अद्य प्रभृतिवेदास्तु मंत्रवीजसमान्विताः॥ प्रत्यहं कार्तिके मासे विश्व
मं त्यक्तु सर्वदा॥ मत्स्यरूपेण मापि च भवामि जलमध्यगाः॥ भवंतोऽपि मया साद्वर्द्धमायांतु समुनीश्वराः॥ का
लोऽस्मिन्नेव कुर्वन्ति प्रातस्तननं नरोत्तमाः॥ ते सर्वे यज्ञावभृथैः स्मृता तेर्नात्र संशयः॥ ये कार्तिकव्रतं सम्य
कं कुर्वन्ति मनुजाः सदा॥ ते देहांते त्वयानूकं प्राप्या मद्भवनं सदा॥ विघ्नेभ्यो रक्षणां तेषां तथा कार्यं यमवया॥
देया त्वया त्रवरुणा पुत्रपौत्रादिसंततिः॥ धनवृद्धिर्धनोध्यक्षत्वा कार्यममाज्ञया॥ मम रूपधरः साक्षाज्जो
वन्मुक्तो ह्ययं यतः॥ आजन्म मरणाद्येन कृतमेतद्भुतोत्तमं॥ यथोक्तविधिना सम्यक् समान्यो भवता मापि॥
एकादश्यां यतश्चाहं भवद्भिः प्रतिबोधितः॥ अतश्चेवातिथिर्मान्या सात्तीव प्रातिदाममा॥ व्रतद्वयं सम्यगि
दं नरेः॥

कार्त्तिके

॥४॥

कृतं सानिध्यं कृन्मेनेतथान्यदास्ति ॥ दानानि तीर्थानि तपांसि यज्ञाः स्वर्लोके दान्येव सदा सरोत्तमाः ॥
॥ इति श्री पद्मपुराणे कार्त्तिक माहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ इत्थं कृत्वा भगवा
न्विष्णुः प्राफरीतुं रूपं धृक् ॥ स्वात्तृपपांतां जलो विंध्य वासिनः कस्यपस्य च ॥ स तं कमंडलो
क्षिप्रं कृपया क्षिप्तवान्मुनिः ॥ तावत्सनममौ तत्र ततः कृपेन्यवेनायत् ॥ तत्रापि नममौ तावत्का
सारं प्राप्तवान्मुनिः ॥ एवं स सागरोक्षिप्तस्तत्र सोऽपि विविर्द्धते ॥ ततो वधीत् स तं नृवं विष्णुमंत्य
स्वरूपं धृक् ॥ अथ तं स्वकरे कृत्वा बदरी वनमागमत् ॥ तत्राहूया दृष्ट्वा सर्वानि दमाज्ञापयद्भिभुः ॥
श्री कृष्ण उवाच ॥ जलान्तरं विना पांस्त्रियूं वेदान्प्रमार्गथ ॥ आनयध्वं च त्वरिताः सरहस्यां ज
लान्तरात् ॥ तावत्प्रयागे तिष्ठामि देवतागणसंयुताः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ततस्तेः सर्वमुनिभि
स्तपो बलसमन्वितैः ॥ उद्धरिताः सर्वा ज्ञास्ते वेदायज्ञसमन्विताः ॥ तैस्त्रियावामितं येन तन्वध्वं तत्र
मितं स्याद् ॥ स स एव कृषिर्जातस्तदा प्रभृति पार्थिव ॥ अथ सर्वेऽपि संगम्य प्रयागं मुनयो ययुः ॥
विष्णवे साविधा त्रेते लब्ध्वन्वेदान्य वेदयत् ॥ लक्ष्मन् वेदान् रसयज्ञं च ब्रह्मा हर्षसमन्वितः ॥ अ ॥४॥
अथ द्वाजिमेधेन देवर्षिगणसाम्मितैः ॥ यज्ञान्ते देवगंधर्वयक्षपन्नगाद्युक्ताः ॥ निपत्य दंडवद्भूमौ

विज्ञापितं च किरे ॥ ॥ देवा उचुः ॥ ॥ देवदेव जगन्नाथ विज्ञापितं शृणु नः प्रभो ॥ हर्षकालो यमस्मा
कं तस्मात्त्वं वरदो भव ॥ स्नाने स्मिन्निहिणो वेदान्नष्टान् प्राप पुनः स्वयं ॥ यज्ञभागान्वयं प्राप्तास्तु
प्रसादाद्रमायते ॥ स्नानमेतदिति श्रुत्वा ब्रह्मघ्ना दिवि श्रुद्वक्त्र ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदं वास्तु पृथिव्यां पु
ण्यवर्धनं ॥ कालोप्ययं महापुण्यो प्रसादाद्भवतः सदा ॥ दत्ताक्षयकरं वास्तु वरमेनं ददस्वनः ॥
॥ श्रीविष्णुवाच ॥ ममाप्येतन्मतं देवाय द्रवादिरुदाहृतं ॥ तत्तथास्तु भवत्वेतद्ब्रह्मक्षेत्रमतीप्रियं ॥
सूर्यवंशोद्भवो राजा गंगा मात्रा नयिष्यति ॥ सा सूर्यकन्यया वात्र कालिदा योगमेष्यति ॥ यूयं च सर्वे
ब्रह्माद्यानि वसध्वं मया सह ॥ तीर्थराजोतिर्विख्यातं तीर्थमेतद्द्रविष्यति ॥ दानं तपो व्रतं होमो जपः पू
जादिकाः क्रियाः ॥ अनंत फलदाः संतु मत्संनिध्यकराः सदा ॥ ब्रह्महत्यादिपापानि सप्तजन्माजि
तान्यपि ॥ दूर्नाना तस्य तीर्थस्पाविना नृणां तितरक्षणात् ॥ देहसारांतथाधाराः कुर्वन्ति मम सन्नि
धौ ॥ मत्तेनो प्राविशंसे वनपुनर्जन्म तेन राः ॥ पितृनुद्दिश्य यच्च द्रुक् कुर्वंस्व त्रममाश्रितः ॥ तेषां पितृश
पाः सर्वे यांति ते मत्सल्लोके तां ॥ कालोप्येष महापुण्यः फलदस्तु सदानृणां ॥ सूर्ये मकरगोप्रातः
स्नायिनां पापनाशनः ॥ मकरस्थे रवौ माघे प्रातः स्नानं प्रकुर्वतां ॥ दूर्नाना देवपापानि यांति सूर्या

कार्तिके

॥५॥

यथातमः ॥ सलोकत्वं समीपत्वं सारूप्यं चात्रिभिः क्रमात् ॥ नृणां म्यहं दादे स्नानैर्माघे मरुते गोरवौ ॥
यूयं मुनीश्वराः सर्वे शृणुध्वं वरदोस्मिवः ॥ बदरीवनमध्ये हं सदा तिष्ठामि सर्वगः ॥ अन्यत्र दन्नाभिर्वर्षैः
स्तपसा प्राप्तं ते फलं ॥ तत्र तद्विवसे केन भवद्भिः प्राप्यते सदा ॥ स्नानस्य दन्नाभेन तस्य ये कुर्वन्ति नरोत्त
माः ॥ जीवन्मुक्ताः सदा तेषु पापं नैवात्र तिष्ठति ॥ सूत उवाच ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ एवं देवान् देवदेवस्त
थोक्ता तत्रैवांतर्धानमागात्सवेधाः ॥ देवाः सर्वे प्यंशुर्कैस्तत्र तिष्ठन्तर्धानं प्रापुरिंद्रादयस्ते ॥ गाथा मिमं
यः शृणुवान् नरोत्तमो यः श्रावयेद्वापि विशुद्धचेताः ॥ स तीर्थराजं बदरीवनं यद्गत्वा फलं ते तस्मै वाप्नुयाच्च ॥
॥ इति श्रापग्रपुराणे कार्तिके माहात्म्ये तीर्थवरप्रदानं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ॥ पृथक् उवाच ॥ ॥ महत्फलं
त्वेया प्रोक्तं मुने कार्तिके माघयोः ॥ तयोः स्नानं विधिं सम्यक् नियमानपि नारद ॥ उवाच न विधिं चैव यथा
वदन्तु महीसि ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ त्वं विष्टो रंशं संजातो नाज्ञातं विधत्ते तव ॥ तथापि वदतः सम्यक् मा
हात्म्यं शृणु वै न्यज ॥ आश्विनस्य तु मासस्य याशुक्लैकादशी भवेत् ॥ कार्तिके व्रतदानानि तस्यां कुर्यादत्तं
द्वितः ॥ आश्विनस्य शशिशोषायामुदतिष्ठे सदा व्रती ॥ नैर्ऋतान्नां व्रजे द्वा माघाद्विः सोदकभाजनः ॥ दिवा सं ॥ ५ ॥
ध्यासकर्णस्थं ब्रह्मं सूत्र उदङ्मुखः ॥ अंतर्धाय तृणं भूमौ शिरः प्राकृत्य वाससा ॥ वक्त्रं नियम्य यत्नेन

षावनोष्वासवर्जितः॥ कुर्यान्मूत्रपुराषेतुरात्रौवेदक्षिणामुखः॥ गृहातन्मिश्रश्चोष्णायगृहीतशुचि
मृत्तिकः॥ गंधलेपस्ययकरंशौचंकुर्यादतंद्रितः॥ एकालिंगेपंचगुदेत्रिर्वासेदन्नाचोभयोः॥ द्विःसप्तपा
दयोःपंचगृहाणांशौचमुच्यते॥ एतद्विनिगुणंशौचंब्रह्मचारिवनस्थयोः॥ यतेश्चतुर्गुणंरात्रौतदर्शौर्ध्वमाचरे
त्॥ तदर्धंरुजिमार्गस्थःस्त्रीशूद्राणांतदर्धकं॥ शौचकर्मविहीनस्यसमस्तानिष्फलाःक्रियाः॥ मुखशुद्धिवि
हानस्यनमंत्राःफलदाःस्मृताः॥ दंतजिह्वाविशुद्धिवत्ततःकुर्यात्प्रयत्नतः॥ आकर्वलयन्शौचवर्चःपज्ञापशुवसू
निव॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचचन्तोदेहिवनस्पते॥ इतिमंत्रंसमुच्चार्यद्वादशांगुलकंगृही॥ सामिधाक्षीरवृक्ष
स्यक्षयाहोषोषणांविना॥ प्रतिपदूर्ध्वनिवमाषष्ठीधर्कदिनेतथा॥ चंद्रसूर्योपरागेचनकुर्यादंतधावनं॥ कं
टकाक्षकापासीनिगुंडाब्रह्मक्षकाः॥ वटेरंडविगंधाद्यावर्जयेदंतधावने॥ ततोविष्टोःत्रिविधस्यापि
गृहंगच्छेत्प्रसन्नधाः॥ गंधपुष्पसत्तांबूलानगृहीत्वाभक्तितत्परः॥ तत्रदेवस्यपाद्यादीनुपचारान्नृपथ
कृपथक॥ कृत्वास्तवापुनर्नत्वाकुर्याद्वातादिमंगलान्॥ तालवेणुमृदंगादिध्वनिकृत्वात्सनर्तकान्॥ त
त्रागतान्द्विजान्भक्त्यासंपूज्यविधिवत्सदा॥ भूसरानर्चितांश्चैवाविष्णुस्तथैतिसर्वदा॥ पुष्पगंधैः
सत्तांबूलैर्गायकानेपिवाचयेत्॥ देवास्तुयेगानपरायतस्तेविष्णुमूर्तयः॥ तेषांसियशदानानिक्त्वा

कार्त्तिके

॥६॥

निवृत्तगङ्गुशोः॥ तुष्टिदानिकलोयस्माद्रक्त्यागानं प्रशस्यते॥ कस्तुर्वसासिदेवेनामयाष्टस्तुक्तपार्थिवः॥ विष्णुरे
वंतदाप्रहमद्रक्तिपरितोषितः॥ नाहंवसामिवैकुंठे योगिनां हृदये रवौ॥ मद्रक्तायत्र गायंति तत्र तिष्ठामिना
रद॥ तेषां पूजादिकं गंधपुष्पादिक्रियते यदि॥ तेन प्राप्तिं परं यामिन तथा मत्प्रपूजनात्॥ मत्पुराणकथां श्रु
त्वा मद्रक्तानां वगायनं॥ ते छयंति नरामूढास्ते मे द्वेष्या भवंति हि॥ शिरोषो मत्तगीजामालिका नाल्मली भ
वेः॥ केतका भवपुष्पे श्वने वार्चः शंकरस्तथा॥ गणेशं तु लसीपत्रे दुर्गां निवतु दूर्वया॥ मुनिपुष्पे तथा सूर्य
लक्ष्मी कामो नवार्चयेत्॥ येभ्यो नान्यानि प्रशस्तानि पूजायां सर्वदेवतु॥ एवं पूजाविधिं कृत्वा देवदेवं क्षमापये
त्॥ मंत्रहीनं किं वाहीनं भक्तिहीनं सखे वर॥ यत्पूजितं मया देवपारिपूर्णं तदस्तु मे॥ ततः प्रदक्षिणां कृत्वा हं
उवत्प्राणिपत्य च॥ पुनः क्षमाप्य देवेनां गायनादिसमापयेत्॥ विष्णोः शिवस्यापि च पूजनं ये कुर्वन्ति कुर्वन्ति
कुर्वन्ति सम्यक् निश्रि कार्तिकस्थः॥ विधूतपाप्माः सह पूर्वजैस्ते प्रयांति विष्णोर्भुवनं मनुष्याः॥ ॥ इति प्राप्य
पुराणकार्तिक माहात्म्ये शोचादिविधिकथनं नाम पंचमोऽध्यायः॥ ॥ नारद उवाच॥ ॥ नादिद्वयविशिष्टा
यां रात्रौ गच्छेज्जलान्नाये॥ त्विलदर्भाक्षतापुष्पगंधाद्यैः सहितैः शुचिः॥ मानुष्ये देवस्वात्ते वनधामप्य च ॥६॥
संगमे॥ कर्माद्गुणं स्नानं तीर्थं नंत फलं स्मृतं॥ विष्णुं स्मृत्वा ततः कुर्यात्संकल्पं सवनं स्थतु॥ तीर्थादिदेवता

भ्यश्चक्रमादध्याणिपादयेत्॥ नमः कमलनाभाय नमस्तेजलशायिने॥ नमस्ते स्तद्वृक्षीकेन गृहाणां ध्यानं
मोक्तते॥ वैकुण्ठे च प्रयागे च तथा बहिरिकाश्रमे॥ यतो विचक्रमे त्रेधा विष्णुर्वे निदधे पदं॥ अतो देवा अवं
तुनो यतो विष्णुर्विचक्रमे॥ तेरेव सहितेः सर्वे भुनिर्वेद मुखान्वितेः॥ कार्तिके हं करिष्यामि प्रातस्नानं जना
दन॥ प्रार्थयंत वदेन्नामोदत्ते रमया सह॥ व्रातिनः कार्तिके मासि स्नातस्य विधिवन्मम॥ अर्घ्यं गृहाणा भक्ते
शानाराधणानमोक्तते॥ नित्येनैमित्तिके काम्ये कार्तिके पापनाशिनी॥ गृहाणा अर्घ्यं मया दत्तं दनुजैर्द्रुनिषूद
न॥ स्मृत्वा भागारथां विष्णुं विवस्वतं सूर्यं जले विशेत्॥ नाभिमात्रे जले तिष्ठन् व्रत्ती स्नायाद्यथाविधि॥ तिलामलक
धूपेन गृहास्नानं समाचरेत्॥ विधवा स्त्री यतीनां च तुलसा मूलमृत्तिका॥ सप्तमी दर्शनं च मी द्वितीया दश
मा शुच॥ त्रयोदश्यां च न स्नायाद्वात्रा फलतिलैः सह॥ आदौ कुर्यान्मंगलस्नानं मंत्रं स्नानं ततः परं॥ स्त्री शूद्रा
णां न वेदोक्तेः मंत्रे स्तेषां पुराणजेः॥ त्रिधा भूदेव कार्यार्थेषः पुरा भक्तभावनः॥ स विष्णुः सर्वपापघ्नः पुनातु
द्वपया हि मां॥ विष्णो रत्नामनु प्राप्य कार्तिकं व्रतं कारकं॥ रक्षंतु देवास्ते सर्वे मां पुनातु स वा स वाः॥ वेदमंत्राः
सर्वा ज्ञास्ते सरहस्यामखान्विताः॥ कश्यपाद्याश्च मुनयो मां पुनातु स देवते॥ गंगाद्याः सरितः सर्वाः तीर्थानि
जलदानदाः॥ समस्तसागराः सर्वे मां पुनंतु जलाश्रयाः॥ पतिव्रतास्वदित्याद्या यक्षाः सिद्धाश्च पन्नगाः॥

कार्तिके

॥१॥

ओषध्यपर्वताश्रयिमांपुनंतुत्रिलोकजाः॥ एभिः स्नात्वा व्रता मंत्रैर्हस्तन्यस्तपवित्रकः॥ देवर्षिमानवासितृन्
स्तर्पयेच्च यथाविधि॥ यावंतः कार्तिके मासि वर्तते तेषु तर्पणे॥ तिलास्तिसंख्यकाश्चानि पितरः स्वर्गवासी
नः॥ ततो जलादिनिष्कृष्टां शुचिद्वस्त्रादुक्तो व्रता॥ प्रातः कालोदितं कर्म समाप्यार्च्य हरिंपुनः॥ तार्थादिदेवान्सं
स्मृत्य पुनरर्घ्यान्प्रदापयेत्॥ गंधपुष्पफलैर्यत्कान् भक्तात्परमानसः॥ ततश्च ब्राह्मणान्भक्त्या पूजयेद्दे
हपारमान्॥ धर्मपुष्पैः सतांबूलेः प्रणमैश्च पुनः पुनः॥ तार्थानि दक्षिणे पादे वेदास्तं मुखमास्थिताः॥ सर्व
गेष्वाश्रिता देवाः पूजितास्ते तदचकैः॥ अव्यक्तरूपिणो विष्टोः स्वरूपं ब्राह्मणाभुवि॥ नावमान्याविरोध्या
श्च कदाचिद्बुभुक्षिताः॥ ततो हरिप्रियां देवां तुलसा मर्चयेद्ब्रता॥ प्रदक्षिणानमस्कारान्कुर्यादेकाग्रमान
सः॥ देवैस्त्वं निर्मिता पूर्वमर्चिता सि मुनेश्वरेः॥ नमोनमस्ते तुलसि पापं हर हरि प्रिये॥ ततो विष्णुकथां श्रु
त्वा पौराणोत्थिरमानसः॥ ब्राह्मणं तं मुनिं विप्रं पूजयेद्भक्तिमान् व्रता॥ एवं विधिं सम्यक्पूर्वोक्तं भक्तिमान् सर्व
रः॥ यः करोति सर्वैर्लेभे नारायणसलोकतां॥ शोभाय हं पातकं नान्नाकृत्य रंसद्विद्विदं पुत्रधनादिसाध
कं॥ मुक्तेर्निदानं न हि कार्तिक व्रताद्विष्णुप्रियादन्यादिहास्ति भूतले॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्तिकमाहात्म्ये पूजावि ॥१॥
धिकथनो नाम षष्ठोऽध्यायः॥ ॥ नारद उवाच॥ ॥ कार्तिके व्रतिनां पुंसां नियमा ये प्रकीर्त्तिताः॥ तान् शृणु धर्मयारा

जनकथ्यमासन्नसमासतः॥सर्वाभिषाणिमासंचक्षोदंसौवीरकंतथा॥राजिकामाजिकंचैव नैवाद्याकार्तिकव्रती॥
द्विदलंतिलतैलंचतथांनंशाल्मद्रूपकं॥भावदुष्टंशुद्धदुष्टंवर्जयेत्कार्तिकव्रती॥परान्नंचपरद्रोहंपरदेशागमंतथा॥
सार्थेप्रतिग्रहंचैववर्जयेत्कार्तिकव्रती॥देवदेवद्विजानांचगुरुगोव्रतीनांतथा॥स्त्रीराजमहतांनिंदांचवर्जयेत्कार्ति
कव्रती॥प्राप्यंगामिषंभूषणंफलेजंबीरमामिषं॥धान्येमस्कारिकाप्रोक्ताअन्नंपर्कषितंतथा॥गोष्ठागिसहिषा
भूतादन्यदुग्धादिचामिषं॥द्विजक्राताःरसाःसर्वेक्ष्वाणंभूमिजंतथा॥ताम्रपात्राखितंगव्यंजलपल्लवसंस्थि
तं॥आत्मार्यपाचितंवांनंआमिषंतंबुधैस्मृतं॥ब्रह्मचर्यमधःसुतिंपत्रावल्यांचभोजनं॥चतुर्थकालेभुंजीत
कुर्यादेवंसदाव्रती॥नरकस्यचतुर्दश्यांतैलाभ्यंगंतुकारयेत्॥अन्यत्रकार्तिकस्नायीतैलाभ्यंगंविवर्जयेत्॥प
लांडुलंशुनंगुंछात्राकंगंजरंतथा॥नालिकामूलानीगुंचवर्जयेत्कार्तिकव्रती॥अलांबुंचापिष्टंताकंकूषांडं
बृहतीफलं॥श्लेष्मातकंकपिष्टंचवर्जयेद्दैत्यव्रती॥रजस्वलांत्यजेस्तेछेपातिताव्रतकैस्तथा॥द्विजद्विद्वेद
वाद्येश्वनवदेत्सर्वदाव्रती॥एभिर्दुष्टंचकाकैश्चसूतकान्नंयथाभवेत्॥द्विःपाचितंचदाधान्नंनैवाद्यादैत्यव्रती॥
एतानिवर्जयेन्नित्यंव्रतीसर्वव्रतेष्वपि॥क्षुधाद्यंचप्रकुवृत्तस्वशाक्त्याविहृतुष्टये॥कमात्रकूषाबृहतीतरुणां
मूलकंतथा॥श्रीफलंचकालिंगंचफलंधात्राभवंतथा॥नारिकेलमलांबुंचपटोलंछेटकीफलं॥चर्मदंताकंजं

कार्तिके

॥८॥

बालं नृणां कंतुलासि जंतथा ॥ नृणां कान्येतानि वर्यानि क्रमस्यति पदादिषु ॥ धात्रीफलं रवौ तद्वर्जयेत्सर्वदा व्रती ॥ ए
भ्योन्यद्वर्जयेत्किंचिद्विष्णुप्रातये नरैः ॥ तस्युन ब्राह्मेणे देवाभक्षयेत्सर्वदेवहि ॥ एवमेव हि मायेतु कुर्याच्च नियमा
व्रती ॥ हरिजागरणं तत्र पूर्वोक्तं च न कारयेत् ॥ यथोक्तकारिणं दृष्ट्वा कार्तिकव्रतिनं नरं ॥ यमदूताः पलायंते गजाः
सिंहाश्चैव यथा ॥ वरं विष्णुव्रतं ह्येतन्न यज्ञेन तस्य ज्ञेयं ॥ यज्ञेन स्यान्मुपात्तवर्गं वैकुण्ठं कार्तिकव्रती ॥ भुक्तिमुक्तिप
दानीह यानि क्षेत्राणि भूतले ॥ वसंति तानि तद्देहे कार्तिके व्रतकारिणः ॥ दुःस्वदुष्कृतं किंचिन्मनोवाक्कायजंतथा ॥ न
कार्तिकव्रतिनं दृष्ट्वा विलयं यांति तस्मिन्पात्रे ॥ कार्तिकव्रतिनः पुंसो विष्णोर्वीर्यप्रणोदिताः ॥ रक्षांकुर्वन्ति शक्रा
द्याराजानं किं करायथा ॥ विष्णुव्रतकरो नित्यं यत्र तिष्ठति पूजितः ॥ ग्रहभूतेषु ग्राह्यानेव तिष्ठन्ति तत्र वै ॥ का
र्तिकव्रतिनः पुण्यं यथोक्तव्रतकारिणः ॥ न समर्थो भवेद्दत्तुं ब्रह्मापि हि चतुर्मुखः ॥ विष्णुप्रियं सकलकल्मसा
शनं च सस्युत्रे पोत्रधने धान्याविद्वकाश ॥ उर्जव्रतं स नियमं कुरुते मनुजः ॥ किंतस्य तार्थपरिशीलनसेवया
च ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्तिकमाहात्म्ये नियमकथनं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ अथोर्ज
व्रतिनः सम्यगुवाचनविधिं नृप ॥ तच्छृणुष्व मयाख्यातं सविधानं समासतः ॥ उर्जश्च कुरुते तु दर्शयंकुर्वा दुद्याप ॥ ८ ॥
न व्रती व्रतसंपूर्णनार्थाय विष्णुप्रात्यर्थमेव च ॥ उक्तस्या उपरिष्ठात्तु कुर्यान्मंडापिकां शुभां ॥ सुतेरणां च तु दर्शयंकु

अचामरनूगोभितां॥ द्वारेषु द्वारपालांश्च पूजयेन्नमयापृथक्॥ पुष्पशालं कनकशालं च जयं विजयमेव च॥ तुलसी
 मूलदेवो च सर्वतोभद्रमेव च॥ चतुर्भिर्वर्णकैः सम्यक् शोभास्यं समलंकृतं॥ तस्योपरिष्ठात्कलत्रां पंचरत्नस
 मन्वितं॥ महाफलेन सफलं कुंभं तत्र निधाय च॥ पूजयेत्तत्र देवेशं शंखचक्रगदाधरं॥ कौन्टोयपीतवसनं
 फलं जलधिकन्यया॥ इन्द्रादिलोकपालांश्च मंडले पूजयेद्भुजा॥ द्वादश्यां प्रातिबुद्धौ सोम्यो दश्यां च यः करैः॥
 दृष्टोर्वितश्चतुर्दश्यां तस्मात्पूज्यास्तथास्त्वह॥ तस्यामुपवसेद्भक्त्या श्रुतः प्रयतमानसः॥ पूजयेद्देवदेवेशं सो
 म्यं शुक्लवस्त्रधरां॥ उपचारैः षोडशभिर्नानाभक्ष्यसमन्वितैः॥ रात्रौ जागरणं कुर्याद्भक्त्या तवादित्रमंगलैः॥ गीतं कु
 र्वन्ति ये भक्त्या जागरे च केषां पीनः॥ जन्मान्तरातो दूते स्ते मुक्ताः पापसंश्रयैः॥ नराणां जागरे विष्णो गश्तिं नश्यं
 प्रकुर्वतां॥ गोसहस्रं च दत्तां समं फलमुदाहृतं॥ गीतं नृत्यादिकं कुर्याद्दर्शयन् कौतुकानि च॥ पुरतो वासुदेवस्य
 रात्रौ यो हरिजागरैः॥ पठन् विष्णुपुराणानि यो रंजयति वेष्टवान्॥ मुखेन कुरुते वाद्यं स्वेच्छालापांश्च दर्शयेत्॥
 भावेरेते नरोत्थस्तिकुरुते हरिजागरं॥ दिने दिने तस्य फलं तीर्थकोटिगुणं स्मृतं॥ ततस्त्रिपूर्णिमायां च सपत्नी
 कां द्विजोत्तमान्॥ त्रिंशान्मितांस्तथैकं वा स्वश्रुत्वा वां निमंत्रयेत्॥ वरं दद्यात्ततो विष्णुर्मह्यरूपी भवत्तदा॥
 अस्यां दत्तं दत्तं जप्तं दत्तं दत्तं फलं स्मृतं॥ अतस्त्वं भोजयेद्विपान् रूपायसानादिना व्रती॥ अतो देवदूतिद्वयां
 ऋदुयात्त्रिलपायसं॥ प्रात्यर्घ्यं देवदेवे स्य देवानां च पृथक् पृथक्॥ दक्षिणां च यथा श्रुत्या प्रदद्यात्क्षणमेव तान्॥

कार्त्तिके

॥२॥

पुनर्देवंसमाभ्यर्च्यतांश्च विप्रान्क्षमापयेत् ॥ तत्तागां कपिलातमपूजयेद्विधिवद्ब्रुता ॥ गुरुं ब्रह्मोपदेशारं
वस्त्रालंकारणादिभिः ॥ सपत्नीकं समभ्यर्च्यतांश्च विप्रान्क्षमापयेत् ॥ कृष्णप्रसादाद्देवेभ्यः प्रसन्नोक्तस
दामसः ॥ व्रतादस्माच्च यस्याप्यसत्तज्जन्मकृतं मया ॥ तत्सर्वं नाशमायातु स्थिरामेवास्तु संततिः ॥ मनोरथश्च
सफलाः संतु निष्कममार्चिताम् ॥ देहांते वैष्णवं स्थानं प्राप्नुयामतिदुर्लभं ॥ इति क्षमाप्यतान् विप्रान् प्रसा
द्य च विसर्जयेत् ॥ तामर्च्य गुरवे दद्याद्यथा कृत्वा तथा व्रता ॥ ततः स हृद्गुरुकृतः स्वयं भुञ्जीत शक्तिमान् ॥ का
र्त्तिके चाथ तपासि विधिरेवं विधः स्मृतः ॥ एवं यः कुरुते सम्यक् कार्त्तिके स्य व्रतं नरः ॥ विपाप्मा सर्वकामाद्यो
विष्णुसन्निध्यगो भवेत् ॥ सर्वव्रतैः सर्वतार्थैः सर्वदानैश्च यत्फलं ॥ तत्कोटिगुणितं ज्ञेयं सम्यगस्य विधा
नतः ॥ ते धन्यास्ते महापुण्यास्तेषां च सफलो भवः ॥ विष्णुभक्ता गतायेत्यः कार्त्तिके व्रतकारिणः ॥ देहस्थि
तानि पापानि वितर्कं याति तद्भयात् ॥ कृयास्यासो भवत्येष यद्युर्जव्रतं कुरुते नरः ॥ इत्पूर्वं व्रतानि यमान् शृणो
ति भक्त्या यो वै तत्कथयति साधकवैष्णवाग्रैः ॥ तौ सम्यक् व्रतकरेणाफलं भवेद्यत्सर्वं कलुषविनाशनं
लभंते ॥ ॥ इति श्राव्यपुराणे कार्त्तिके माहात्म्ये अष्टमोऽध्यायः ॥ ॥ पृथक् रवाच ॥ ॥ यत्त्वया कथि
तं ब्रह्म व्रतं मूर्जं स्य विस्तरात् ॥ तत्र या तुलसा मूले विष्टोः पूजा त्वयोदितो ॥ तेनाहं प्रष्टुमिच्छामि माहात्म्यं तु
लसा भवं ॥ कथं सा प्राप्तिदा तस्य देवदेवस्य शार्ङ्गिणः ॥ कथमेषा स भुक्ता कास्मिन्नृषीणां च नारद ॥ एतद्ब्रूहि स

॥२॥

मासेन सर्वतोपिमतोमम ॥ नारद उवाच ॥ शृणुराज नवहितो माहात्म्यं तुलसीभवं ॥ सेतिहासं पुरा वृत्तं
तत्सर्वं कथयामिते ॥ पुरा नाकः श्रीवन्द्यं मगात्कैलासमन्दिरं ॥ सर्वदेवैः परिकृतं सप्तसरोजं सेवितं ॥ या
वदतः श्रीवपुरं तावत्तत्र सदृष्टवान् ॥ पुरुषं भामकर्मणां दृष्ट्वा नयनभाषणं ॥ स पृष्ट स्तेनकं स्त्रिभोक्ता ज
गदीश्वरः ॥ एवं पुनः पुनः पृष्ट स्तदनेषोचवान् ॥ ततः क्रुद्धो वज्रपाणिस्तं निर्भत्स्य वचोब्रवीत् ॥ इन्द्रो
वाच ॥ रे मया पृष्ठमानोऽपि नोत्तरं दत्तवानसि ॥ अतस्त्वं हान्मिव ज्रेण कं स्तेजो तासि दुर्मते ॥ नारद उवाच ॥
इत्थं दार्यं ततो वज्रीवज्रेणाभिहनन्दं ॥ तेनास्य कंठेनालत्वं ममाद्वज्रं च भस्मतां ॥ ततो रुद्रः प्रज्ज्वालते जसा
चञ्चलनिव ॥ दृष्ट्वा बृहस्पतिस्तूष्णीं कृत्वा जले पुरो भवत् ॥ इन्द्रं च दंडवद्रूपं मोहं स्वास्त्रो वं प्रवेकमे ॥ बृह
स्पतिरुवाच ॥ नमो देवाधिदेवाय अंबेकाय कपर्दिने ॥ त्रिपुरघ्नाय नृवाय नमो धकनिषूदने ॥ विरू
पायानिरुपाय बहुरुपायशोभवे ॥ यत्तद्विधं सकत्रैवेयं ज्ञानां फलदायिने ॥ कालांतकाय कालाय काल
भोति धराय च ॥ नमो ब्रह्माग्निरोहं त्रे ब्रह्मण्याय नमो नमः ॥ नारद उवाच ॥ एवं कृतं तत्तदाशुभुर्धि
षणेन जगाद ह ॥ संहर्तुं यनज्वालां त्रिलोकादहन क्षमां ॥ वरं वरय भो ब्रह्मन् प्रातस्तुत्यानयातव ॥ इन्द्रस्य
जीवदानेन जीवेति खं प्रयाद्विज ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ यदितुष्टो सिदेव त्वं पाहं दं नृणां गतं ॥ अग्निरेष स

काति०

॥१०॥

मंयातुभालनेत्रसमुद्रवः॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ॥ पुनः प्रवेत्ता माया त्रिभालनेत्रं कथां श्रीरवी॥ एनं त्यक्षामहे दूरं य
थेद्रं नैव पीडयेत् ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा तं करे धृत्वा प्राप्तिपल्लवणांभसि॥ सोपतसिंधुसंगायाः सा
गरस्य च संगमे ॥ तावत्सवालरूपत्वमगात्संप्ररुदहं ॥ रुदस्तस्य ग्राहेन च कं पेधरणी मुहुः ॥ स्वर्गश्च स
त्यलोकश्च तत्त्वनादधिरीकृतः ॥ श्रुत्वा ब्रह्माय यौतत्र किमेतदिति विस्मितः ॥ तावत्समुद्रस्योत्संगे तं बा
लं सदब्रूहि ॥ ततो ब्रह्मा ब्रवीद्वाक्यं कस्यापि श्रीशुभ्रुतः ॥ निशाम्येति व बोधातुर्वाक्यं सिंधुकरथा ब्रवीत् ॥ दृ
ष्ट्वा ब्रह्मणामापातं समुद्रोपि कृतांजलिः ॥ प्रणम्य ग्रीरसा बालं तस्योत्संगे न्यवेशयत् ॥ भो ब्रह्म नृसिंधु
गंगायां जातो यं मम पुत्रकः ॥ जातं कर्मादिसंस्कारान् कुरु ध्यास्य जगद्गुरो ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ इत्थं व
दति पाथो घोस बालः सागरात्मजः ॥ ब्रह्माणमग्रहीत् कूर्चं विधुं च तं मुहुर्मुहुः ॥ धनुस्तस्य कूर्चं तु नेत्रा
भ्यामगमज्जलं ॥ कथंचिन्मुक्तं कूर्चं स्तु ब्रह्मा प्रोवाच सागरं ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नेत्राभ्यां विधुं तं यस्मादने
नेतज्जलं मम ॥ तस्माज्जलंधर इति ख्यातो नाम्ना मम वत्सो ॥ अकनेवैष तरुणः सर्वनास्त्रास्त्रपारगः ॥
अवध्यः सर्वभूतानां विना रुद्रं भविष्यति ॥ अतएव समुद्रतस्तत्रैव च गमिष्यति ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ ॥ ११०॥
इत्युक्त्वा शुक्रमाहूय गच्छेत्तं वाभिषेचयत् ॥ आमं अस्मिन्नाथ ब्रह्मांतर्धानमागमत् ॥ अथ तद्दर्शनोक्तु

लुनयनः सागरस्तथा ॥ कालनेमासतां हंदां तद्रार्थार्थमयाचन ॥ ते कालनेमिप्रमुखास्ततोऽसुरास्तस्मै
सुतांतां प्रददुः प्रहर्षिताः ॥ सचापितां प्राप्य सहृदरां बलीशान्नासगां शुक्रसहायवान् च नृणां ॥ इति
श्रीपद्मपुराणे कार्तिकमाहात्म्ये जलंधरोपाख्याने नवोत्तमाध्यायः ॥ १ ॥ नारद उवाच ॥ ये देवे नि
र्जिताः पूर्वं दैत्याः पाताल संस्थिताः ॥ तेऽपि भूमंडलं याता निर्भयास्तु पाश्र्विताः ॥ कदाचिच्छिन्नाग्नीर
संहारार्हं सदैव राट् ॥ प्रप्रच्छ मार्गं तं तस्य नृश्रेष्ठे दृकारणं ॥ शूरांसससमुद्रस्य मंथनं देवका
रितं ॥ रत्नापहरणं चैव दैत्यानां च पराभवं ॥ सश्रेष्ठा क्रोधरक्ताक्षः स्वापितुं मंथनं तदा ॥ दूतं संप्रेषयामा
स धस्मरं शूकं सान्निधौ ॥ दूतास्त्रिविष्टयंगत्वा सधर्मा प्राप सत्वरं ॥ गवां देववर्षमोलिक्त्वा देवं द्रुवाक्यम
ब्रवीत् ॥ धस्मर उवाच ॥ जलंधरोब्धितनयः सर्वदैवजनेश्वरः ॥ दूतो हं प्रेषितस्तेन स यदा हृष्टः
धत्तत् ॥ कस्मात्त्वयाममपितामथितः सागरोद्विष्टः ॥ नीतानि सर्वरत्नानि तानि शीघ्रं प्रयच्छतः ॥ इति
दूतवचः श्रुत्वा विस्मितास्त्रिदशाधिपः ॥ उवाच धस्मरं कुद्रं भयरोषसमन्वितः ॥ इन्द्र उवाच ॥ श्रुणु
दूतमया पूर्वं मथितः सागरोद्विष्टः ॥ अद्रयोऽस्मद्रया जस्तास्वकुक्षिस्त्रिधा कृताः ॥ अन्येऽपि मद्र
या तेन रक्षिता इति ज्ञास्तथा ॥ तस्मात्तद्रत्नजातं वमयाप्यपहृतं किल ॥ शंखोऽप्येवं पुरा देवान् विद्विष

कार्तिके

॥११॥

नूसागरात्मजः॥ ममानुजेन संवत्स्रः प्रविष्टः सागरोदरं॥ तदर्थं मंथनं च केतस्याहमवलोकितुं॥ तद्गच्छक
थयस्वास्थ्यसर्वकथनकारणं॥ ॥ नारद उवाच॥ ॥ इहं विसर्जितो दूतस्तद्विद्रेणागमद्भुवं॥ तद्विद्वचनं
सर्वदेस्यायाकथयत्तदा॥ तन्निशाम्य तदा देहोरोत्पस्फुरिताधरः॥ उद्योगमकरोत्तूर्णं सर्वदेवजिषया॥ त
दाज्ञया स्मरेत्द्रव्यदिग्भ्यः पातालतस्तदा॥ दितिजाः प्रत्यपद्यंत कोटिनाः कोटिनास्तदा॥ अथ शुंभनिशुंभाद्यैर्ब
द्धाधिपतिकोटिभिः॥ गत्वा त्रिविष्टपं देहो यत्रासौ पाकनाशनः॥ पुरीमावृत्य तिष्ठंतं दृष्ट्वा देहबलं महत्॥
निर्यकस्त्वमरावत्या देवाकृद्वायदं ग्रीताः॥ ततः समभवद्यद्वंदेवदानवसेनयोः॥ मुसलैः परिघैर्बाणैर्गदा
शक्तिपरस्वधैः॥ तेन्योन्यसमधावंत निघ्नंतश्च परस्परं॥ तुह्यतेनाभवत्सेनारुधिरोद्यप्रवर्षिणी॥ प
तितैः पात्यमानैश्च गजाश्च रथपतिभिः॥ व्यराजतरणोभूमीः संध्याभ्रपटलेरिव॥ तत्र यद्वेदं हतान् देसा
न्मार्गवस्तूदतिष्ठयत्॥ विद्यया मृतजा विन्यासिं वतास्तोयबिंदुभिः॥ देवानपि हतान् यद्वेदं तत्र जीवाय दं
गिराः॥ दिव्योषधीः समानीय द्रोणाद्रेः सपुनः पुनः॥ दृष्ट्वा देवान् हतान् यद्वेदं पुनरेव समुद्धितान्॥ जालं ॥११॥
धरः क्रोधवशात् गोभार्गवं वाक्यमब्रवीत्॥ ॥ जालंधर उवाच॥ ॥ मया यद्वेदं हतं हेतुः॥ तत्रैकं कथं पुनः॥
तेवयं जीवन् विद्यानेवान्यत्रेति नः श्रुतं॥ ॥ शुक उवाच॥ ॥ दिव्योषधीः समानीय द्रोणाद्रेः गिराः सरान्॥

जीवत्येवातिश्राद्धं द्रोणाद्रिं च मुपाहर ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ इत्युक्तः स तु दैत्यो द्रोणीत्वा द्रोणावलं तदा ॥ प्राप्ति
त्सागरं तूर्णं पुनरागाम महाहव ॥ अथ देवान् रूतान् दृष्ट्वा द्रोणाद्रिमममहुः ॥ तावत्तत्र गिरिस्थानेन ददर्श स
शर्चितः ॥ शोचो दैत्य हतं द्रोणं धिषणो भयविह्वलः ॥ आगत्य दूराद्व्याजं देवासाकुलितलोचनः ॥ पलायध
महो देवानां हि जेतुं समायतः ॥ रुद्रांश्च संभवो ह्येष स्मरध्वंशकचेष्टितं ॥ श्रुत्वा तद्वचनं देवाभयविह्वलितास्तदा ॥
दैत्येन्द्रैर्वध्यमानाश्च पलायंति दिशो दश ॥ देवान् चिद्रावितान् दृष्ट्वा दैत्यः सागरनंदनः ॥ शंखभेरजयवरेः प्रावि
वेशामरावती ॥ प्रविष्टेन गरी दैत्ये देवाः शक्रपुरुषमाः ॥ सुवर्णाद्रिगुहां प्राप्तान्यवसन्न दैत्यतापिताः ॥ तत
स्तु सर्वेषु सुराधिकारेष्विंद्रादिकानां विनिवेशाय तदा ॥ शुभादिकान् दैत्यवरान् पृथक् पृथक् स्वयं सुवर्णाद्रिगुहा
मगान् नृपः ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्तिक माहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ पुनर्दैत्यं समायाति
दृष्ट्वा देवाः सवासवाः ॥ भयप्रकंपिताः सर्वे विष्णुं स्तोतुं प्रवक्रमुः ॥ देवा उचुः ॥ नमो मह्यकूर्मादिनां
स्वरूपैः सदा भक्तकार्योद्यतायार्तिहंत्रे ॥ विधात्रादिसर्गस्थितिध्वंसकर्त्रे भुजंगारियानायथातावदाय ॥ मखा
दिक्रियात्रे गदाशंखपद्मारिहस्ताय तस्मै ॥ रमावल्लभाय सुराणां निहंत्रे ॥ पाककर्त्रे विकर्त्रे शरण्याय तस्मै
नतास्मोनतास्मः ॥ नमो दैत्यसंतापितामर्त्यदुःखावलक्षं सदर्भोलये विष्णवे त्ते ॥ भुजंगेनातलोन्नायायार्क

चंद्रदिनेत्राय तस्मै नतास्मो नतास्मः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ संकंष्टनाशनं नाम स्तोत्रमेतत्प्रणेनरः ॥ सकदाचिन्नसंक
 ष्टैः पाप्यते कृपया हरेः ॥ इति देवास्तुतिं यावत्कुर्वन्ति दनुजद्विषः ॥ तावत्सराणामापत्तिर्विशंता विष्णुना तदा
 सहस्रोत्थाय दैत्यारिः कृपया विन्नमानसः ॥ आरुह्य गरुडं वेगालुक्ष्मीं वचनमब्रवीत् ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
 ॥ ॥ जलंधरेण ते भ्रात्रा देवानां कदनं कर्तं ॥ तैरादुत्तोगमिष्यामि कद्राय त्वरया न्वितः ॥ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ ॥
 अहं ते बहुभाजाता भक्त्या च यदिसर्वदा ॥ तदा कथं ते मम भ्राता कद्रुवैव ध्यः कथं प्रभो ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥
 रुद्रांशं संभवत्वां ब्रह्मणो वचनादापि ॥ प्रीत्या च तव नैवायं मम वध्यो जलंधरः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ इत्थं
 क्रागरुडा रुद्रः शंखचक्रगदाचिभृत् ॥ विष्णुस्तत्र योद्धुं यत्र देवास्तु वंति ते ॥ तथारुणानुजं जवाय क्षवात्तस्य पा
 दितान् ॥ वात्या विवर्ति दैत्या बभ्रुः स्वयथा घनाः ॥ ततो जलंधरो दैत्या नृदृष्ट्वा वात्तं प्रपीडितान् ॥ उद्धृतं नयनः
 क्रोधात्ततो विष्णुं समभ्यगात् ॥ ततः समभवत्क्रुद्रं विष्णुदैत्येन्द्रयोर्महत् ॥ आकाशं कुर्वन्तो वाणेस्तदानि रवका
 शवत् ॥ विष्णुदैत्यास्त्रयोवाणो धौघजं त्रैलोक्यं तथा हनू ॥ विच्छेदतं च हृदये वाणेनैकेन ताडयत् ॥ ततो दैत्या समु
 त्स्य गदापाणिस्तुरा न्वितः ॥ आहस्य गरुडं मूर्ध्नि पातयामास भूतले ॥ विष्णुर्गदां खड्गेनाचिच्छेद ब्रह्मसन्निव ॥ ॥ १२ ॥
 तावत्सहस्रयो विष्णुं जघान दृढमुष्टिना ॥ ततो बाहुकद्रुनेन कफधाते महाबलौ ॥ बाहुभिर्मुष्टिभिश्चैव जगन्नुभिर्ना

दयनू महं ॥ एवं तोस्त विरायं द्रुं दत्वा विष्णुः प्रतापवान् ॥ उवाचे देह्य राजानं मेघांभीरानिःस्वनः ॥
॥ श्री कृष्ण उवाच ॥ ॥ वरं वरय देह्येन्द्र प्रीतोऽस्मितव विक्रमात् ॥ अदेयमिपि देह्ययत्ने मनासि वर्तते ॥
जलं धर उवाच ॥ ॥ यदि भावुक तुष्टोऽसि वरमेकं ददस्व मे ॥ मद्रूगिन्या सह स्याम द्रुहे सदा वस ॥ ॥ ना
रद उवाच ॥ ॥ तथेस्तु क्ता स भगवान्सर्वदेवगणैः सह ॥ जालंधरं नाम पुरमगमद्रार्यया सह ॥ जलं
धरश्च देवानां अधिकारेषु दानवान् ॥ स्नापयित्वा सहर्षः स नृपुनरागामहीतलं ॥ देवगंधर्वासिद्धेषु यात्किं
चिद्रत्नं संवयं ॥ तदा तमवशां वृत्त्या तिष्ठत्सागरनंदनः ॥ पातालभुवने देसं निष्ठुं भसमहाबलं ॥ स्नापयित्वा
स शोषादीन् नद्रुतलं वलं ॥ देवगंधर्वासिद्धौ दानूयस्स दक्षसपत्नमान् ॥ स्वपुरे नागरान् च साश्वान् सभुव
नत्रयं ॥ एवं जलंधरः वृत्त्या स्ववशावर्त्तिनः ॥ धर्मोपापान् यामास प्रजाः पुत्रानिवोरसान् ॥ न कश्चिद्व्याधि
तो नैव दुःखितो न कृत्रास्तथा ॥ नदी नो दृश्यते तस्मिन् धर्मराज्ये प्रज्ञासमे ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ एवं महाराज
तिदानवैर्देधर्मोपासम्य क्य दृष्टया हं ॥ कदाचिदागामयत्तस्य लक्ष्मीं विलोकितुं श्रीचरणं च सेविषुं ॥ इति
श्रीपद्मपुराणे कार्तिकमाह त्रयोदशोऽध्यायः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ समां संप्रपूज्य विधिना दानवैर्द्रोतिभक्तिः ॥
संप्रहस्य तदा वाक्यं जगात् मुनि सत्तम ॥ ॥ जालंधर उवाच ॥ ॥ कुत आगम्यते ब्रह्म नृकिं चिदृष्टं तया क
चित् ॥ यदर्थमिह व्यायातस्तदा ज्ञापय मां मुने ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ गतः कैलासभुवनं द्रैह्यो द्रोहं दृष्टया ॥

कार्त्तिक

११३॥

तत्रोभयासमासानंददृष्टवानासि शंकरं ॥ योजनायामविस्तीर्णैः कल्पयद्देर्महामुने ॥ कामधेनुकुलाकीर्णो विंतामणिस्त
दापिते ॥ तदृष्ट्वा महदाश्चर्यं वित्तकौमिभवेत्तदा ॥ क्वापीदृशो भवेद्द्विचिलो कथां वानवेति च ॥ तावत्तदापि दैत्यैः सप्तमृद्धिः
संस्तुता मया ॥ तद्विलोकेन कामो हं च तस्मान्निधमिहागतः ॥ त्वत्समृद्धिमिमं परंपरस्त्रीरत्नसहितं प्रवे ॥ तर्कयामिश्रि
वादन्यत्रैलोक्येन समृद्धिमान् ॥ अप्सरोनागकन्याद्यायधपितुर्दृष्टेः खितो ॥ तथापि तानपर्वत्याक्षपेण सदृशां प्रवे ॥ सो
दयं गृह्णो भ्राम्यन्नुत्तरीरूपयापरा ॥ यस्यालावप्यजलधोनिमग्नश्चतुराननः ॥ स्ववीर्यमुसुसूयंतिया कान्योपमायते ॥
वातरागोपि हियामदनारिः खलीलया ॥ विश्वतंत्रोपि पियतः सचात्मा वरागः कृतः ॥ तस्याः पुनः पुनः पश्यन् रूपं धत्ता
विश्रोषतः ॥ ससर्जप्सरस्तासां तत्समेकापि नाभवत् ॥ अतस्त्रीरत्नसंभोक्तुः समृद्धिर्ह्यस्त्रे सावरा ॥ तथानतव दैत्यैः स
र्वरत्नाधिपः स्य च ॥ एवं मुक्ता तमा मंत्र्यगते मार्ये सदैव राट् ॥ तद्रूपस्मरणा दसी दर्शनं गजवरपादितः ॥ अथ संप्रेषयामा
स सद्रुतां सिंहकाकतं ॥ यंबकाय तदा किंचिद्दिष्टुमाया विमोहितः ॥ कैलासमगमद्रुहः कुर्वन् भुक्ते दुर्वचसं ॥ कात्स्न्येन द्रुह
हं पश्येदु सदृशं स्वागतं जसं ॥ निवेदितस्तदश्रायनं दिनाचप्रवोशितः ॥ यंबकभूलतां संज्ञा प्रेरिता वाक्यमब्रवीत् ॥ ॥ तदुक्त्वा
उवाच ॥ ॥ देवपन्नगसेव्यस्य त्रैलोक्याधिपतेस्तथा ॥ सर्वरत्नेश्वरस्य त्वं मातां शृणु महाप्रभो ॥ त्रिमशानवासिनो नि संश्रु
भारवस्य च ॥ दिगंबरस्य ते भार्या कथं हैमवती शुभा ॥ अहं रत्नाधिनाथोस्मि सा च स्त्रीरत्नसंज्ञिता ॥ तस्मान्ममेव सा योग्या नैव मि
सासिनस्तथा ॥ ॥ नारद उवाच ॥ वदत्येवं तदा रादुर्भूम्या धूलं पाणिनः ॥ अभवत्पुरुषो द्रुहोऽपि शानि समस्वनः ॥ सिंहस्यः च ॥ ११३॥
लाजिह्वा सज्जलनयनो महान् ॥ उर्ध्वकेशः शुक्लतुर्लसिंहद्रववापरः ॥ सत्तैरवादितायां तंदृष्ट्वा बाहुभ्यां तातुरः ॥ अभ्यधा
वतवगेन बाहिरकंधे दधारतः ॥ ॥ रादु उवाच ॥ ॥ ब्रह्माणं मां महादेव वादितुं हि समागतः ॥ महादेवो वचः श्रुत्वा ब्रह्मणस्य
तदा ब्रवीत् ॥ ॥ चंदा

स्वादितुमारब्धस्त्रावदुद्रेषावारितः॥ नैवासौवध्यतामेतिदूतोयंपरवानूयतः॥ तथोतिपुरुषः श्रुत्वा
राहुं तस्याजसोवरे॥ राहुं स्यात्कासपुरुषस्तदा राहुं व्याजिज्ञपत्॥ ॥ पुरुष उवाच॥ ॥ क्षधामांवा
धत्तेस्मामि नृक्ष नक्षामश्वासि सर्वथा॥ किं भक्षयाभ्यहं देवदाते ज्ञापय मां प्रभो॥ ॥ ईश्वर उवाच॥
भक्षय स्वात्मनः॥ अघं मांसं हं हस्तपादयोः॥ नारद उवाच॥ ॥ त्रीवेनेव तदा जप्तश्च स्वादः पुरुष
स्विकं॥ हस्तपादोद्वं मांसं त्रीरः श्रोत्रो भवत्तदा॥ दृष्ट्वा त्रीरोवा त्रीहंतुस्तु स प्रसन्नस्तदा त्रीवः॥ उवाच
भामकर्मणां पुरुषं तात विस्मयः॥ ईश्वर उवाच॥ ॥ त्वं कार्त्तिमुखं संज्ञो वै भवमद्वारिकः सदा॥ त्वद
र्चायेन कुर्वन्ति नैवेते मां प्रियंकराः॥ ॥ नारद उवाच॥ ॥ तदा प्रभृति देवस्य द्वारे कार्त्तिमुखः स्थितः॥
नार्चयन्तीह पूर्वयेतेषां अर्चा वृथा भवेत्॥ राहुर्विमुक्तो यस्त्रेन सोपतत्तत्तु बर्बल्ले॥ अतः सर्ववरो दूत इ
ति भून्निप्रयां गतः॥ ततः सराहुः पुनरेव जातमात्मानमास्मिन्निति मन्यमानः॥ समेत्य सर्वं कथयां बभू
वजलं धरायेना विवेष्टितत्॥ ॥ दूतिः प्रपद्य पुराणो कार्त्तिक महात्मे दाद नो ध्यायः॥ ॥ नारद उवाच॥
जलंधरस्तु तच्छ्रुत्वा कोपाकुलितविग्रहः॥ निर्जगामाश्रुदैर्यानां कोटिभिः परिवारितः॥ गच्छतो द्यागतः

कार्तिके

॥१४॥

शुक्रोराहुदृष्टिस्थितोभवत् ॥ मुकुटः प्रापत्तद्रुभौवेगास्त्रवालितस्तदा ॥ दैत्यसेन्याकृतेस्तस्याविमानानांश
तैस्तथा ॥ व्यराजतनभेः पूर्णप्रावृषावयथावनेः ॥ तस्योद्यमंतथादृष्ट्वा देवाः शक्रपुरोगमाः ॥ आभी
ताः सत्वरज्जगमुः शूलिनं तेव्याजिज्ञपुः ॥ ॥ देवाहुवुः ॥ ॥ न जानासि कथं स्वाभिन्ने देवा पतिमिमां प्रभो ॥
तदस्मद्रक्षणार्थाय जगद्दिशागरनंदनं ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ इति देववचः श्रुत्वा प्रहस्य वृषभध्वजः ॥
महाविष्णुं समाहूय वचनं चेदमब्रवीत् ॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ॥ जलंधरः कथं विष्णो नो हतः संगरे त्वया ॥
तद्गृहं चापि यातो सिद्धिं वा वैकुण्ठमात्मनः ॥ ॥ विष्णु उवाच ॥ ॥ तवांशुसंभवत्वात्तत्त्वात्तथा
प्रियः ॥ न मयानियतः संख्येत्त्वमेनं जगद्दिशानवं ॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ॥ नायमोभिर्महातेजाः शूरास्त्रैर्व
ध्यते मया ॥ देवैश्च स्वस्वतेजांसि नृस्त्राण्यंशियतां मम ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ अथेन्द्र प्रमुखा देवाः स्वस्व
तेजांसि ददुस्तदा ॥ तान्येकमागतानां शोदृष्ट्वा स्वं चामुचन्मुहुः ॥ तेनाकरोमहादेवो महसान्नास्त्रमद्रुतं ॥ व
क्रं कुरुर्नानां मज्जालामालातिभाषणं ॥ तेजःशेषेण च तदा वज्रं चकृतवानरहरः ॥ तावज्जलंधरो दृष्टो क
लासां स्थितिभूमिषु ॥ हस्सुश्चरथ पत्नानां कोटिभिः परिवारितः ॥ तं दृष्ट्वा भयतो जगमुर्देवाः सर्वे यथागताः ॥

॥१४॥

गणाश्च समनद्यंत कद्रायातिवराचिताः॥ नंदाभृंगावसेनानीसुखाः सर्वे निवासाया॥ अवतरेण
पावेगाह्यैलासाय कद्रुर्मदाः॥ तत समभव कद्रुं कैलासोपत्यकाभुवि॥ प्रमथाधिपदैत्यानां घोरा
सास्रसंकुलं॥ भेरीमृदंगानां खोद्यनिस्वनेव शरैर्बहेयोः॥ गजाश्च रथनाष्टैश्च नादिताभूर्यकंपत॥
शक्तिमोमरवाणोद्यैर्मुसलप्रासपादिनोः॥ व्यराजत नभः पूर्णमुक्ताभिरिव संवृतं॥ निहतैरथनागा
श्चैः पक्षिभिर्भूर्यराजत॥ वज्राहताच निरसः शकलेरिव संवृता॥ प्रमथाहतदैत्योद्यैर्द्वैत्याहतगणै
स्तथा॥ वसासृष्ट्यां संपकाद्याभूरगम्यावत्तदा॥ प्रमथाहतदैत्योद्यैर्द्वैत्याहतगणैः युद्धेषु नः
सचतदामृतं संजीवनीबलात्॥ तं दृष्ट्वा व्याकुलाभूताः गणाः सर्वे भयार्दिताः॥ तदा नानाभुर्देवा यतस्त
वंशुक्रचोष्टितं॥ अथ रुद्रमुखात्कृत्या बभूवातीव भीषणा॥ तालघातं देरीव क्रोस्तनपीडितभूरुहा॥
सायकधूमामिमासाद्य भसयंती महाकरान्॥ भार्गवं सहसा धृत्वा जंगामांतर्हिता नभः॥ भगो वृत्ता पुन
श्चेयं जहा सोऽद्यैर्द्विजोतिव॥ विधृतं भार्गवं दृष्ट्वा दैत्य सेना गणास्तदा॥ प्रमत्तानवदनादुर्ध्वान्निर्जगमुर्कद्रु
दुर्मदाः॥ अथाभज्यतदैत्यानां सेना गणभयार्दिताः॥ वायवे गता यद्वत्प्रकीर्णात्तृणहं संति॥ भयं गणभया

कार्तिके

॥१५॥

सेनां दृष्ट्वा मर्षयता ययुः ॥ निशुंभशुंभौ सेनान्यो कालनेमिश्च वीर्यवान् ॥ पर्यस्तां वारयामास्तु दैत्यसेनां
महाबलाः ॥ मुच्यंतः शरवर्षाणि प्रावृषावबलादहकाः ॥ ततो दैत्यशरैश्चास्त्रैश्चालभानामिव व्रजाः ॥ रुत
धुःखादिनाः सर्वा गणसेनां प्रकंपयन् ॥ गणाः शरनात्तेभिर्नास्तु धिरासा रवर्षिणः ॥ वसंतो किंशुका
भासेन प्राज्ञायत किंचन ॥ पतिताः पात्यमाज्ञाश्चास्त्रिभिर्नास्तथा गणाः ॥ सत्कासं ग्रामभूमिं ते सर्वे
पिविमुखा भवन्तः ॥ ततः प्रभग्नं स्वबलं विलोक्य शूलालं वीरकात्तिकेयोः ॥ त्वरान्विता दैत्यवशान् प्र
सह्य निवारयामास्तु रमर्षिपास्त्रे ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्तिके महात्म्ये त्रयोदशोऽध्यायः ॥ ॥
नारद उवाच ॥ ॥ ते गणाधिपतिरुदृष्ट्वा नंदीप्रमुखं षण्मुखान् ॥ अमर्षादिभ्यधावंत दंदकद्रायदा
नवाः ॥ नंदिनं कालनेमिश्च शुंभोलं वीरं तथा ॥ निशुंभः षण्मुखं वेगादभ्यधावंत दंतीताः ॥ निशुंभः
कार्तिकेयस्य मयूरं पंचभिः शरैः ॥ दृष्ट्वा विव्याध वेगेन मूर्छितः स पपात ह ॥ ततः नृत्तिधरः नृत्तिं या
वज्रग्राहरोषितः ॥ तावन्निशुंभो वेन स्वशक्त्या तामपातयत् ॥ ततो शरव्रातैः कालनेमिं वध्यत ॥ स
साश्चिभिर्हयाक्तेतुं नंदीसारथिमाछिनत् ॥ कालनेमिश्च संक्रुद्धो धनुश्चिच्छेद नंदिनः ॥ तदपास्य त्रिशूले

॥१५॥

नतं वक्ष्यस्याह नट्टं ॥ सशूल छिन्न हृदयो हताश्वो हतसारथिः ॥ अद्रेः श्रीखरमासुच्य शौलादिंसोप
पातयत् ॥ अथ शुभं गणेशाय नमः ॥ यद्ध्यमानो नारवाते षे परस्परमवध्यतां ॥ गणे
नाश्वतेषां शुभं हृदिविव्याध पात्रिणा ॥ सारथिं च विभिर्हत्वा पातयामास भूतले ॥ ततः क्रुद्धो शुभो
पिवापापघ्ना गणाधिप ॥ मूषकं च विभिर्विधाननादजलदस्वनः ॥ मूखकः श्रीरभिनांगाश्च
चालददवेदनः ॥ लंबोदरश्च पातितः पदाक्षिरभवन् नृप ॥ ततो लंबोदरः शुभं हत्वा परशुना हृदि ॥
अपातयत्तदा भूमौ मूखकं चारुहस्युनः ॥ कालनेमिर्निशुंश्च उभौ लंबोदरं नारैः ॥ यगपंजं धनुः
क्रोधात्तत्रैव महाद्विपां ॥ तं पादुयमानमा लोक्य वीरभद्रो महाबलः ॥ अभ्यधावत्तवेगेन भूत
कोटिफत्तत्तदा ॥ कूष्मांडानैरवश्वापिवेताला योगिनी गणाः ॥ क्षेत्रपालाः पिशाचा हिमेताश्च
पितमन्वयः ॥ ततः किल किलान्राष्टैः सिंहनादैः सद्यर्धरैः ॥ नादितैर्दमरुकैश्च पृथिवीसमकं
पयत् ॥ ततो भूतान्यधावंत भक्षयंति समदानवान् ॥ उल्लुस्य निपतितिस्मन नृत्यश्रवणां गणो ॥
नंदी च कार्तिकेयश्च समाश्वस्तौ च राक्षसौ ॥ निजं धत्तूरपोदैः स्यान् नारवाते निर्तारं ॥ छिन्नभिनाह

कार्तिके

॥१६॥

तैर्देसैः पातितैर्भोक्षितैस्तथा ॥ व्याकुला सा भवत्सेना विषमवदना तदा ॥ विधांसितां तदा सेनां दृष्ट्वा
सागरनंदनः ॥ रणेनातिपताकेन गणानभिययौ वला ॥ हस्यश्वरथसंधाताः शंखभेरीरवास्तदा ॥
अभवन् सिंहनादाश्च सेनयोरुभयोरपि ॥ जलंधरश्चास्वातेन हारय ललैरिव ॥ घावापृथिव्योर
छिन्नमंतरं समपद्यत ॥ गणेशं पंचविधा शूलैर्नवभिः शूरेः ॥ वीरभद्रं च विंशत्या ननाद जल
निस्वनः ॥ कार्तिकेयस्ततो देसं शक्त्या विव्याध सत्वरः ॥ अघूर्णः शक्तिभिर्भिन्नाः किंचिद्व्याकुलमा
नसः ॥ ततः क्रोधपरीताक्षः कार्तिकेयं जलंधरः ॥ गदया ताडयामास सचभूमितले पतत् ॥ तथै
वनं दिनं कोपादपातयत्तभूतले ॥ ततो गणेश्वरः कुद्रेणादां परशुना छिनत् ॥ वीरभद्रास्त्रिभिर्वीरो
हृदिविव्याध दानवं ॥ सप्तभिश्च हयान्केतुं धनुश्छत्रं च सो छिनत् ॥ ततोऽपि कुद्रे देस्येन्द्रः शक्तिमुद्य
म्यदारुणां ॥ गणेशं पातयामास रथं चान्यमथारुहत् ॥ अभ्यपादय वेगेन वीरभद्रं कृषान्वितः ॥ त
ततोऽसूर्यसंकाशौ फकधाते परस्परं ॥ वीरभद्रः पुनस्तस्य हन्यान्वाणेन पातयत् ॥ धनुश्च ध्वजं दे
देसपुल्लवे परिचाकधः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ स वीरभद्रं स्वरयाभिगम्य जघान देसं परिवेणमूर्ध्नि ॥

॥१६॥

सत्वापिवारः प्रविभिन्ने मूर्ध्ना पपात भूमौ रुधिरं समुद्गिरन् ॥ ॥ इति प्रापय्य पुराणे कार्तिके माहात्म्ये वा
रभद्रपत्तनं नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ पातितं वारभद्रं तु दृष्ट्वा रुद्रगणास्तदा ॥ आगच्छ
समरोद्दिता क्रोशमाना महेश्वरं ॥ अथ कोलाहलं दृष्ट्वा गणानां चंद्रशेखरः ॥ अभ्ययादृषभा रुद्रः सं
ग्रामं प्रहसन्निव ॥ रुद्रमायांतमालोक्य सिंहनादैर्गणाः पुनः ॥ निवृत्ताः संगरे दैत्या निजं क्रुः नारकाष्टि
भिः ॥ दैत्याश्च भीषणं रुद्रं दृष्ट्वा सर्वे पिद्रुद्रुकः ॥ कार्तिके व्रतिनं दृष्ट्वा पातकानीव तद्रयात् ॥ अथ जालं
धरो दैत्यान् विद्रुतान्येस्य संफगौ ॥ रोषादधावच्चंद्रांशं मुचन्वाणान्सहस्रिभः ॥ श्रुंभो निश्रुंभोश्च प्रमुखः
कालनेमिर्बलाहकः ॥ खड्गरोमा प्रचंडश्च धूमराद्याः श्रीवैद्ययुः ॥ बाणांधकारसंछन्नं दृष्ट्वा गण
वलं श्रीवः ॥ तद्वाणजालं प्राच्छिद्य त्वबाणैरावृतं नभः ॥ दैत्याश्च बाणावस्याभिः पादितानि करोतदा ॥ प्र
चंडबाणाजालौघैरपातयत्तभूतले ॥ खड्गरोम्णाः निरः कायातथा परशुनाच्छिनत् ॥ बलाहकस्य च निरः
खड्गागेनाकरोद्विधा ॥ बध्ना च धूमरं द्रैस्यं पाशेनाभ्यहनद्रिवि ॥ वृषवेगताः केचित् केचिद्बाणैर्निपाति
तः ॥ नरोत्तरसरास्त्रांशुंगजाः सिंहार्दिता इव ॥ ततः कोपनारीरात्मा दृग्गदुर्दंजलंधरः ॥ आहूया

कार्त्तिके

॥१७॥

माससमरेताञ्जानानिसमस्वनः॥ ॥ जलंधर उवाच ॥ ॥ कथ्यस्वाद्यमयासाधार्णिकेभिर्निहतेस्तव॥ यच्च
किंचिद्वलेतोस्ति तद्वर्णयजटाधर॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा वाणससत्याञ्जवानवृषभध्वजं॥ न प्रा
संक्षितैवाणोष्णैश्चेदप्रहसानिव॥ ॥ ततो हयध्वजं छत्रं धनुश्चिच्छेदसप्तभिः॥ साक्षिभ्यश्चाविरथोग
दामुद्यम्य वेगवान्॥ अभ्यधावाखिवंतावद्गदाबाणोर्द्धिधा छिनत्॥ तथापि मुष्टिमुद्यम्य ययोरुद्राजिघांसया
तावच्छिवेन बाणोद्येः क्रोत्रामात्रमपादतः॥ ततो जलंधरो दैत्यो ज्ञात्वा रुद्रं बलाधिकं॥ स सर्जमाया गांधर्वं अ
दूतां रुद्रमोहिनीं॥ जगुश्च तत्र गांधर्वाननृतश्चाप्सरोगाणाः॥ तालवेणुमृदंगांश्च वादयन्ति स्म चापरे॥ तं दृ
ष्ट्वा महदाश्चर्यं रुद्रो नादाविमोहितः॥ पतितान्यापिशस्त्राणि करेभ्यो न विवेद सः॥ एकाग्रीभूतमालोक्य रु
द्रं दैत्यो जलंधरः॥ कामार्त्तः स जगामाश्रुयत्र गौरी स्तिता भवत्॥ यद्वेष्टुं भानिष्टुं भारव्यो स्थापयि चामहा
बलो॥ दूरादोर्द्धं पंचास्यास्त्रिनेत्रश्च तदाहरः॥ महावृषं समाकूटः सबभूव जलंधरः॥ अथ रुद्रं समायां
तमालोक्य भववद्धमा॥ अभ्याययो सखा मध्यात्तद्वर्णनपथे भवत्॥ यावद्ददृश चार्वांगी पार्वती दनुजेश्व
र॥ तावत्स्वयार्पं मुमुचे जटांगश्चाभवत्तदा॥ अथ ज्ञात्वा तदा गौरी दानवं भयविह्वला॥ जगामांतर्हिता वेगात्सा

॥१७॥

तदोत्तरमासेने॥ तामदृष्ट्वा ततोदैत्यः क्षणाद्यैर्दिल्लतामिव॥ जवेनागासुनर्यद्वेयत्रदेवो वृषध्वजः॥
पार्वत्यापि महाविष्णुं सस्मार मनसा तदा॥ तावददृशे तं देवं मुपाविष्टं समीपगं॥ ॥ पार्वत्युवाच॥ ॥
विष्टो जालंधरोदैत्यः कतरवान्यरमाद्रुतं॥ तत्किं न विदितं तोस्त्रिवोष्टितं तस्य दुर्मतेः॥ ॥ विष्णुर्वा
च॥ ॥ तेनेव दग्धितः पंथावयमप्याचिया महै॥ नान्यथा स वेदध्यः पातिव्रत्यकरक्षितः॥ ॥ नारद उ
वाच॥ ॥ जगाम विष्णुरित्युक्ता पुनर्जालंधरं पुरं॥ अब्रुव देवगंधर्वाः क्व गतः शंकरास्त्रिताः॥ अंतर्धान
गतं मायां दृष्ट्वा च बुबुधे तदा॥ ततः श्रीवो विस्मितमानः पुनर्जगाम कधाय जलंधरं कथा॥ स चापि दैत्यः
पुनरेव यातं दृष्ट्वा नारो वैः समवारयद्रणे॥ ॥ इति श्रीपुत्रपुराणे कार्तिक महात्म्ये पंचदशोऽध्यायः॥
॥ नारद उवाच॥ ॥ विष्णुर्जालंधरं गत्वा तस्युरदैत्यभेदनः॥ पातिव्रतस्य भंगाय वृंदायाश्चाकरो मतिं॥
अथ वृंदारिका देवी स्वप्नमध्ये ददृशे॥ भर्तारं माहिषारूढं तैलाभ्यक्तं दिगंबरं॥ कृष्णप्रसूनभूषाढ्यं
कंव्यादगणसेवितं॥ दक्षिणाग्रागतं मुंडंतमसाप्याहृतं तदा॥ स्वपुरं सागरे मग्नं सह सैवात्मना सह॥ त
तः प्रबुद्धा सा बाला तं स्वप्नं विचिन्वता॥ ददृशो दितमादि स्यं सखिद्रं निःप्रभं मुहुः॥ तदारिष्टमिति तावा
सदत्ताभया विह्वला॥ कुजापिनलभेत्तन्नाम गोपुरो दालभूमिषा॥ ततः सखी द्वयकृतानगरोद्यानमागमत्॥

तत्रापि साभ्रमयद्वाला नालभत्कुत्रचित्स्वखं ॥ वनादनां तं रयाता नवैवेदात्मनस्त्रिदा ॥ तत्र साभ्रमती बाला
 ददर्शाता वभाषणे ॥ राक्षसो सिंहवदनो दंष्ट्रादन्तानभास्करो ॥ तौ दृष्ट्वा विह्वलाता वपलायनपराभवत् ॥ द
 दर्शातापसंश्रुतं सन्निधौ मोनमास्थितं ॥ ततस्ति कंठमासाद्य निजांबाहुलतां भयात् ॥ मुने मां रक्षशरण
 मागतास्मात्प्रभाषत ॥ मुनिस्त्रां विह्वलां दृष्ट्वा राक्षसानुगतो तदा ॥ हुंकारेणैव घोरेण चकार विमुखो
 तदा ॥ तद्हुंकारमयत्रस्तौ दृष्ट्वा तौ विमुखो सतौ ॥ प्रणम्य दंडुवद्भूमौ वृंदावचनमब्रवीत् ॥ ॥ वृंदोवाच ॥
 रक्षिता हं स्वयाद्योगात्तु भयादस्मात्कृपा निधे ॥ किंचिद्विलसुमिच्छोमिच्छपयातनिशामय ॥ जलंधरो हि
 मद्रुर्त्तुं द्रुं यो द्रुं गतः प्रभो ॥ सतत्रास्ते कथं कद्वेतन्मे कथयस्व व्रत ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ मुनिस्त्रिदा
 क्यमाकर्ण्य दूधयोर्ध्वमवेक्षत ॥ तावत्कंपी समायातो तं प्रणम्याग्रतः स्थितौ ॥ ततस्ति द्रुलता सं
 शानिकर्त्तौ गगने गतौ ॥ गत्वा क्षयाद्वादागत्य प्रणम्य चाग्रतः स्थितौ ॥ त्रिरः कबंधहस्तौ तोतं दृष्ट्वा
 ध्वितनयस्य सा ॥ वपातं मूर्च्छिता भूमौ भर्त्स्य स नदुःखिता ॥ कमंडलुजलासिक्ता मुनिनाश्वासि ॥ ॥ ॥
 तातदा ॥ स्वभर्त्समालंसाभालं कृत्वा दीनाकरोदह ॥ ॥ वृंदोवाच ॥ ॥ यः पुरास्वसंभावे विनीद
 यासि मां प्रभो ॥ सकथं भवदस्य द्रव्यं भ्रातृमांसा मनागतं ॥ येन देवास गंधर्वो निर्जिता विष्णुना सहस्र ॥

सकथं तापसेनाद्यत्रैलोत्सर्विजयाहतः॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ रुदितो ततदा वृद्धं मुनिं वाक्यमथाब्रवीत् ॥
॥ वृंदोवाच ॥ ॥ कृपानिधे मुनि श्रेष्ठ जीवयेनं ममाप्रियां ॥ त्वमेवास्य पुनः शक्नो जीवनाय मतो मम ॥ ॥ नारदोवा
च ॥ ॥ इति तदा कथमाकर्ण्य प्रहस्य मुनिः ब्रवीत् ॥ नायं जीवायितुं शक्नो रुद्रेणानिहतो यदधि ॥ तथापि न कृ
पाविष्टोऽयं संजीवयाम्यहं ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा तर्दधे विप्रस्तवसागरनंदनः ॥ वृंदा मालिं गतद्व
केंचुं वं बे प्रातमानसं ॥ अथ वृंदापि भर्तारं लब्ध्वा हर्षसमान् चित्ता ॥ रे मे तद्वदनमध्यस्था तद्वक्त्रावद्ववासरं ॥
कदाचित्सरतस्यांते दृष्ट्वा विष्टुं तमेवाहि ॥ शंखचक्रादापद्यैर्यत्कृतं विष्टुमेवाहि ॥ निर्भर्त्य कोधसंयक्त्वा वृंदा
वदनमब्रवीत् ॥ ॥ वृंदोवाच ॥ ॥ विकृतववेदं हरे नृालं परदारामिगामिनः ॥ शोतो सितं मया सम्यक् माया
प्रच्छन्नतापसः ॥ यो त्वया मायया दारुणोर्द्वीतो राक्षसो मम ॥ तौ च तौ राक्षसौ भूत्वा भायंति वनश्रीथतः ॥ त्वं
चापि भार्यादुःखात्ते विनेकपिसहायवान् ॥ भव - - - - - यस्ते शिष्यत्वे मारुतः ॥ इत्युक्त्वा त
दा वृंदा प्राविश द्रव्यवाहनं ॥ विष्टुना चार्थमापापितस्य मासक्तचेतसा ॥ ततो हरिस्त्रामनुसंस्मरन्मुदु वृंदावि
ताभस्मरजो गुह्यतः ॥ तत्रैव तस्त्वोस्मरसिद्धसंधैः बुधैः प्रेधमानोऽपि ययोनः प्राप्तिं ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे
कार्तिक महात्म्ये षोडशोऽध्यायः ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ ततो जलंधरो दृष्ट्वा रुद्रमद्रुतविक्रमं ॥ चकान्माय

यागोरीं श्यं वकं मोहयान्निव ॥ रथोपरि गतां बद्धां पार्वतां रुदितां त्रीवः ॥ निशुं भशुं भमुख्यैश्च बध्यमानां द
 दन्तीसः ॥ अवाङ्मूर्खास्तितस्तूर्णं विस्मृत्य स्वपराक्रमं ॥ ततो जलं धरो वेगा त्रिभिर्विव्याध सायकैः ॥ आ
 पुंखायै स्तुतं रुद्रं त्रीरस्फरासिचोदरे ॥ ततो जज्ञे सतां मायां स्वमायास्त्रातिबोधितः ॥ रुद्ररूपधरो जातो
 ज्वाला मालातिभाषणः ॥ तस्यात्तावमहारोद्रं रूपं दृष्ट्वा महाकराः ॥ न नूक्तुः प्रमुखे स्थातुं भेजिरे ते दि
 शो दन्ता ॥ ततः प्रापंददौ रुद्रस्तयोः श्रुं भनिश्रुं भयोः ॥ समकृद्वै ययातो वागोर्वावध्यो भविष्यथा ॥ पुन
 र्जलं धरो वेगा द्ववर्षनिशितैः नारैः ॥ ततः परमसंकुद्रो रुद्रो द्रोद्रवपुर्धरः ॥ चक्रे स दूर्नानं वेगा त्रिसेवा
 दित्यवर्चसं ॥ प्रवृहद्रो दसावेगात्तदा सच जलं धरं ॥ जहार तच्छिरः कायान्महदायतलोचनं ॥ रथाक्काया
 प्रपातस्य नादयन् च स धातलं ॥ तेजश्च निर्गतं दैत्यात्तदुद्वेलयमागमत् ॥ वंशदेहोद्रवं तेजस्त्रिद्वौर्वा
 विलयंगतं ॥ अथ ब्रह्मादयो - - - - - लोचनाः ॥ प्रणम्या त्रीरसारुद्रं त्रात्रां सर्विष्टुचेष्टितं ॥
 ॥ देवार्कचुः ॥ ॥ महादेव त्वया देवारसिताः शत्रुजा द्रयात् ॥ किंचिदन्यत्समुद्रतंतत्र किं करवावहे ॥ वं ॥१९॥
 दालावण्यसंभ्रान्तो विष्टुस्तिष्ठति मोहितः ॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ॥ गच्छ ध्वं शरणं देवा विष्टुमोहानुपत
 ये ॥ शरण्यां मोहिनी मायां सावः कार्यं करिष्यति ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ इत्थं क्लान्तर्द्धे देवाः सहभूतगणैः सह ॥

देवाश्चतुष्टुवुर्मूलप्रकृतिभक्तवत्सलाः ॥ देवाउचुः ॥ येदुद्रवाः सत्वरजस्तमोगुणाः सर्गास्तितिध्वंस
निदानकराः ॥ यदिच्छयाविश्वमिदं भवाभवोतनोतिमूलप्रकृतिनताः स्मताः ॥ याहित्रयोविंशतितत्त्वज्ञा
तं जगत्स्रोषे समधितिष्ठता परा ॥ यद्रूपकर्मणि जडास्त्रयोपि देवा भवन्ति स्त्वां मूलप्रकृतिनताः स्मताः ॥
यद्रक्तियक्ताः पुरुषाश्च नित्यं दारिद्र्यभीमोपि दुराभावादीन् ॥ न प्राप्नुवंत्येवाहिभक्तवत्सलां स देवमूलकं प्रे
तिनताः स्मताः ॥ नारद उवाच ॥ श्रोत्रमेतत्पठेद्यस्त एकाग्रकृतमानसः ॥ दारिद्र्यमोहदुःखान् कदा
चित्स्पृशंति तं ॥ दृष्टं तु क्तवतां देवास्तेजोमंडलमास्थिताः ॥ दृष्टुर्गगनेनेत्रज्वाला व्याप्तदिगंतरं ॥ तन्मध्या
भास्ते सर्वे शुश्रूवुर्व्योमवारिणी ॥ आद्यानास्ति रुवाच ॥ अहमेव विधाभिन्ना तिष्ठामि विविधैर्गु
णैः ॥ गौरी लक्ष्मी स्वराचेति रजः सत्तमोगुणैः ॥ तत्र गच्छयताः कार्यं विधास्यं त्येव वः स्वराः ॥ नार
द उवाच ॥ शृण्वतामिति तां वाचमंतर्धानमगान्महः ॥ देवानां विस्मयो सुहृन्नेत्राणां तत्तदा नृप ॥ सर्वेपि
ते देवाः गत्वा तदा कथनोदिताः ॥ गौरी लक्ष्मी स्वरां चैव प्रणेमुर्भक्तितत्पराः ॥ ताश्च यातान् स्वरादृष्ट्वा प्र
णतान् भक्तवत्सलान् ॥ वाजानि प्रददुस्तेभ्यो वाक्यानि च तदोच्चरे ॥ देव्यर्जुनः ॥ इमानि तत्र वाजानि

कार्तिके

॥२०॥

विष्णुयात्रावतिष्ठति॥ निर्वपध्वंततो देवा भवंतः सिद्धमाप्स्यथ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ तत्तत्कृष्टाः स्फुर
सिद्धसंधाः प्रगृह्य बीजानि विविक्षिपुश्च॥ वृंदाविता भूमितले स यत्र विष्णुः सदा तिष्ठति सो रव्य
सिः॥ ॥ इति श्रावणपुराणे कार्तिके महात्म्ये सप्तदशोऽध्यायः॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ क्षिप्तेन्यस्त्रि
बीजेभ्यो वनस्पत्यस्त्रयो भवन्॥ धात्री च मालती चैव तुलसी च नृपोत्तम॥ धात्र्युद्भवा स्मृता धात्री मा
भवामालती स्मृता॥ गौरी भवतुलसे तु सीतमः सत्वरजो गुणाः॥ स्त्रीरूपिण्यो वनस्पत्यो दृष्ट्या विष्णु
स्त्रिदश नृप॥ उत्तिष्ठ संभ्रमाद् वृंदा रूपानि या विभ्रमः॥ दृष्ट्वा श्रुतेन सामागात् कामासक्तेन चेतसा॥
तं चापि तुलसी धात्री गौरी नैवावलोकयन्॥ यत्तद्भ्रष्ट्या पुरा बीजमार्प्यैव समर्पितं॥ तस्मात्तद्भवा
नारीतास्मिन्निष्पद्यमाना भवत्॥ अतस्त्वया बर्बरारव्या प्राप्ता वाता वागार्दिता॥ धात्री तुलसीयो रुद्रांगतस्य
प्राप्तिप्रदे सदा॥ ततो विस्मितदुःखो सौ विष्णुस्त्राभ्यां सहैव तु॥ वैकुण्ठमगमद्दृष्टः सर्वदेवनमस्कृतः॥ ॥२०॥
कार्तिके द्वापने विष्णोः स समासूजा विधीयते॥ तुलसी मूलदेवा स्य प्राप्तिदा च तस्मृता॥ तुलसी कान
नं राजनू गृहेय स्यावतिष्ठति॥ तद्गृहं तीर्थभूतं तु नायाति यमकिंकराः॥ सर्वपापहरं पुण्यं कामदं तु

लसीव्रतं॥ रोपयंति नराः श्रेष्ठास्तेन पश्यांति भास्करं॥ दर्शनं नर्मदायास्तु गंगा स्नानं तथैव च॥ तुलसी
वनसंसर्गः सममेतत्र यं स्मृतं॥ रोपणाद्यालनात्सेकाद्दर्शनात्स्पर्शानां नृणां॥ तुलसीदहते पापं
वाङ्मनः कायसंस्थितं॥ तुलसीमंजरीभिस्तु कुर्याद्भिरिह रार्चनं॥ नवगर्भगृहं वा तिसृक्किं भागी भवेन्न
रः॥ पुष्कराद्यानि तार्थानि गंगाद्याः सरितस्तथा॥ वासुदेवाद्यो देवा वसंतितुलसीदले॥ तुलसीमं
जरी फलतोयस्तु प्राणान्विमुञ्चति॥ यमोपि नेष्टितुं नाक्तो फलैः पापशतैरपि॥ तुलसीकाष्ठजं यस्तु चं
दनं धारयन्नेष्टेः॥ तद्देहं न स्पृशेत्सायं क्रियमाणमपीह यत्नं॥ तुलसीविपिनं छायायत्र यत्र भवेन्नपः॥
तत्र श्राद्धं प्रकर्त्तव्यं पितृणां दत्तमक्षयं॥ धात्रीछायास्तयः कुर्यात्पिंडदानं नृपोत्तम॥ मुक्तिं प्रयांति पि
तरस्तस्य यो निरयो स्थितः॥ मूर्ध्नि पाणिमुखे चैव देहे नृपसत्तम॥ धत्ते धात्री फलं चैव स विज्ञेयो ह
विः स्वयं॥ धात्री फलं तुलसी मृत्तिकादारको देवा॥ यस्य देहे स्थितानि स्य संजीवन्मुक्त उच्यते॥ धात्री
फलैस्तु संमिश्रैस्तुलसीदलसंयुतैः॥ जलैस्नाति नरस्तस्य गंगा स्नानं फलं स्मृतं॥ देवार्चनगतः कु
र्वन् धात्रीपत्रैः फलैस्तथा॥ सौवर्णेर्भाषि फलं चाद्यैरर्चनस्यामयफलं॥ तार्थानि तु नयो देवा यज्ञाः स
र्वे पिकार्तिके॥ निस्य धात्री समाश्रित्य तिष्ठं त्यक्ते तुलास्थिते॥ द्वादश्यां तुलसीपत्रं धात्रीपत्रं च कार्तिके॥

कार्तिके

॥२१॥

लुनातिसनरोगछोनेरथानतिगर्हितान् ॥ धात्रीछायांसमाप्रियकार्तिकेनभुनाकियः ॥ अन्नं संसर्गजं पा
पं मावर्षतेस्यनश्यति ॥ धात्रीमूलेवयोविष्णुं कार्तिकेद्युर्वयेनरः ॥ विष्णुसेत्रेषु सर्वेषु पूजितेन सर्वदा ॥ धात्री
तुलस्योर्माहात्म्यं मापिवेधाचतुर्मुखः ॥ नमसर्पो भवेद्वक्तुं यथा देवस्य ग्राहिणः ॥ धात्रीतुलस्योद्भवकारणयः
शृणोति च श्रावयते च भक्त्या ॥ विधूतपाप्मा सह पूर्वजैश्च स्वर्गं व्रजत्यग्रविमाने संस्थितः ॥ ॥ इति प्रायश्चित्तपुरा
णे कार्तिके माहात्म्ये अष्टादशोऽध्यायः ॥ ॥ पृथक्वाच ॥ ॥ सेतिहासमिदं ब्रह्मरमाहात्म्यं कथितं त्वया ॥ अस्या
श्रव्यं कथं ब्रह्म माहात्म्यं ह्येतदुत्तमं ॥ यदुक्तं ब्रह्मिणः पुंसः फलं महदुदाहृतं ॥ तत्पुनर्ब्रूहि माहात्म्यं केन पूर्ववत्तत्त्वं हि
॥ नारद उवाच ॥ आसासद्वादिनिखरे करवीरपुरे पृथ ॥ ब्राह्मणो धर्मवित् कश्चिद्ब्रूमहेति विश्रुतः ॥ विष्णु
व्रतकरः श्रुत्वा दिष्टुं पूजितः सदा ॥ द्वादशाक्षरविद्याया जपनिष्ठो तिथिप्रियः ॥ कदाचि कार्तिके मासि हरिजा
गरणाश्रयः ॥ रात्र्यां तूर्यां शूनोषायां जगाम हरि मंदिरं ॥ हरिपूजोपकरणान्यगृह्यव्रता तदा ॥ तेन दृष्टा समाया
तीराक्षसी भयनिखना ॥ वक्रदंष्ट्राललाजिह्वा निमग्नारक्तलोचना ॥ दिगंबरशुक्लमांसा लंबोष्ठा धर्धरस्वना ॥
तांदृष्ट्वा भयसंभ्रं स्तिः कंथिता वयवस्तदा ॥ पूजोपकरणैर्वैगाय योभिश्चाहनद्रयात् ॥ संस्मृत्य सहरे नो म
तुलसी फलवारिणा ॥ सोहनसातकं नमसास्त्रिस्मात्सर्वमंगलार्थं ॥ अथ संस्मृत्य सा पूर्वजन्मकर्मविपाक
जं ॥ स्वांदशमब्रवीद्विप्रं दंडवंप्रणम्य सा ॥ ॥ कलहोवाच ॥ ॥ पूर्वकर्मविपाकेन दशमं तागतं सम्यह ॥

॥२१॥

तत्कथं तु पुनर्विप्र प्राप्याम्य त्वमगतिं शुभां ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ तां दृष्ट्वा प्रपत्तामग्रे वंदमानां सकर्मवित् ॥
अत्रावविस्मितो विप्रः तदा वचनमब्रवीत् ॥ ॥ धर्मदत्त उवाच ॥ ॥ केन कर्मविपाकेन त्वद्गुणमिदं गता ॥ कु
त स्वाकाचो किं दूलात् तत्सर्वं कथयस्व मे ॥ ॥ कलहोवाच ॥ ॥ सौराष्ट्रनगरे ब्रह्मन् भिक्षुनामा भवाद्विजः ॥ त
स्याहं ग्रहणी पूर्वं कलहाख्यातिनिष्ठः ॥ न कदाचिन्मया भर्तुर्वचसापि प्रियं कृतं ॥ नार्पितं तस्यामिष्टान् भर्तु
र्वचनलाभया ॥ कलहाप्रिययानि स्युर्मयो द्विजः सदानरः ॥ परिणेतुं तदान्यासंमतिं च केपतिर्मम ॥ ततो ग
रं समादाय प्राणांस्तस्मात्तया द्विज ॥ अथ बद्धा बध्यमानां विनियुक्तं मर्किकराः ॥ यमश्च मां तदा दृष्ट्वा वि
ब्रुवन्मम पृच्छत ॥ ॥ यम उवाच ॥ ॥ अनया किं कृतं कर्म विब्रुवन् विलोकय प्रोक्तं तेषां कर्मफलं शुभं वा
शुभमेव वा ॥ ॥ विब्रुवन् उवाच ॥ ॥ अनया तु शुभं कर्म कृतं किंचिन्नाविद्यते ॥ मिष्टान् भुंजमाने यं न
भर्तुरितदपि तं ॥ अतश्च वल्लुनी योनिं स्वाविष्ठादावातिष्ठतु ॥ भर्तुर्देषकरी स्येषा नित्यं कलहकारिणी ॥
विष्ठादाश्रुकरि योनिं नित्यं तिष्ठति यं रहः ॥ पाकभाण्डे सदा भुंक्ते नित्यं चैषा यतस्ततः ॥ तस्मादेषा विडाले
भुंक्ते ज्ञाता पत्युर्भक्षिणी ॥ भर्तारमपि वोद्दिश्य द्यात्मघातः कृतो नया ॥ तस्मात्प्रेतगणैरपि तिष्ठति येषा
तिदुःखिता ॥ तस्मात्प्रेषामन्ति देवाः प्रापितव्या भटे हरे ॥ तत्र प्रेतगणैरपि तिष्ठति येषां तिष्ठति येषां ॥ उर्ध्वयो

कार्तिके

॥२२॥

नित्रयं त्वेषाभुनेत्यशुभकारिणी ॥ ॥ कलहोवाच ॥ ॥ साहंपंचभूताह्वानि प्रेतदेहास्थिता किल ॥ कृतदुःखांषा
डितानि स्युः खितास्त्वेन कर्मणा ॥ ततः क्षुत्साडितानि स्युः शरीरे वाणिजहंसे ॥ आयातादक्षिणादिभूंकुल्लवेण्या
स्तसंगमात् ॥ तत्रैवं संश्रितो यावत्तावत्तस्य शरीरतः ॥ त्रीवविष्णुगणैर्दूरमया कृष्टा बलादहं ॥ ततः क्षुत्क्षाम
यादृष्टो भ्रमस्तत्तमयाद्विज ॥ उद्रुत्ता तुलसीवारिसंस्पर्शता तया मम ॥ तत्क्षुपांकुरु विप्रं द्रकणं मुक्तिमिया
म्यहं ॥ यो नित्रयादुग्रभवा तस्माच्च प्रेतदेहतः ॥ इष्टं निशाम्य कलहावचनं द्विजं श्रुत्वा तत्कर्म पाकभवविस्म
यदुःमग्नः ॥ तल्लानिदर्शनं कृपावलचितं वृत्तिध्यात्वा चिरं स्वचनं निजगाददुःखात् ॥ ॥ इति श्री
पद्मपुराणे कार्तिके माहत्म्ये एकोनविंशोऽध्यायः ॥ ॥ धर्मदत्त उवाच ॥ ॥ तल्लानिदर्शनात् तस्माद्वि
भवं मम मानसं ॥ नेवानि वृत्तिमायातिस्त्वामनु धृस्यदुःखितां ॥ यातकं वत वाह्यं योनियविपाकदं ॥ नै
वात्मैः क्षायते पुण्यैः प्रेतत्वं चातिगर्हितं ॥ तस्मादाजन्मजनि तं यन्मया कार्तिके व्रतं ॥ तस्य पुण्यस्याद्विभा
गेन सद्गतिं त्वमवाप्नुहि ॥ कार्तिके व्रतपुण्येन न सास्यं यांति सर्वथा ॥ यज्ञदानानि तीर्थानि व्रतान्यपि
यतो ध्रुवं ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ इहैकाधर्मदत्तो सो यावत्तामभ्यषेचयत् ॥ तुलसीमिश्रितो येन श्रा
वन्हादब्राह्मणं ॥ तावत्प्रेतत्वं निर्मुक्ता ज्वलदग्निशिखोपमा ॥ दिव्यरूपधरा जाता लावण्येन यथे

॥२२॥

दिरा ॥ ततः सादंडवद्रूमो प्रथानामाथतं द्विजं ॥ उवाच ततदावाक्यं हर्षगद्गदभाषिणी ॥ ॥ कलहो वा-
च ॥ ॥ खलु सादाद्विजेत्रेष्ठविमुक्तानिरयादहं ॥ पापाचमज्जमानाया खंनो भूतो सिमेध्रवं ॥ ॥
नारद उवाच ॥ ॥ इष्टं सावदतिविप्रंदुर्दंशं यांतमंबरात् ॥ विमानं भास्करकतं विष्णुरूपधरेण
पौः ॥ अथ सातद्विमानं स्थाविष्ठोर्द्धा स्थावरोपिता ॥ पुण्यशालं सुशालाभ्यां मयूरो गणसेवितं ॥
तद्विमानं तदा पश्यत्तु धर्मदत्तः साविस्मयः ॥ पपातदंडवद्रूमो दृष्ट्वा तो पुण्यरूपिणो ॥ पुण्यशालं सुशालं
लोचतमुत्थाप्यानताद्विजं ॥ समभ्यनंदनं तदा क्यं उच्यते तु धर्मसंस्थितो ॥ ॥ गणा उचुः ॥ ॥ साधकसाधकद्विजेत्रे
ष्ठस्वयं विष्णुरतः सदा ॥ दानानुकं वा धर्मतो विष्णुप्रियपरायणाः ॥ अबलं खलु याद्येतद्विधिवत्कार्तिकव्रतं ॥
कृतं तस्यार्धदानेन पुण्यं द्वे गुण्यमागतं ॥ त्वसु पुण्यस्यार्धभागेन यदस्याः पूर्वसंचितं ॥ जन्मांतरात्तो दूतं वा
पंतद्विलयं गतं ॥ स्नानेनैवेवागतं पापं यदस्याः पूर्वकर्मजं ॥ हरिजागरणाद्यैश्च विमानमिदमागतं ॥ स्थितो वैकुं-
ठभुवनं विष्णोः सान्निध्यरूपतां ॥ ते धन्याः कृतकृत्यास्ते तेषां वसकलो भवः ॥ यैर्भक्त्या वा धितो विष्णुर्धर्मदत्त
त्वया यथा ॥ सम्यगाश्रितो विष्णुः किं प्रयच्छति देहिनां ॥ ओजान् चरणियेन क्रवत्वे स्थापितः पुरा ॥ यन्नाम
स्मरणादेव देहिनां वांति सद्गतिं ॥ ग्राह्या हितो नागेंद्रयन्नाम स्मरणासुरा ॥ विमुक्तिं सान्निध्यं प्राप्नोतातो यो

कार्तिके

॥२३॥

जयसंज्ञिकः॥ अतस्त्वया चित्तो विष्णुस्तत्सान्निध्यं प्रदास्यति॥ बहून्धनसहस्राणि भार्याद्वयकृतस्यते॥ अतः
पुण्यक्षये जाते यदा यास्यसि भूतलं॥ सूर्यवंशोद्भवो राजा विख्यातस्त्वं भाविष्यसि॥ नाम्ना दत्तारथस्तत्र भार्या
द्वयकृतः पुनः॥ तृतीययानया चापियाते पुण्यार्धभागिनी॥ तत्रापि तव सान्निध्यं विष्णुर्दास्यति भूतले॥
आत्मानं तव पुत्रत्वे प्रकल्प्यामरकार्यकृत्॥ तवा जन्मव्रतादस्मादिष्णुसंतुष्टकारकात्॥ नयज्ञानवदानो
निनतार्थान्यधिकानिवे॥ धन्योसि विप्राग्ययतस्त्वये तद्व्रतं वरं तुष्टि करं जगद्गुरोः॥ यदभागात्तु फलं
सुरारेः प्रपाद्यतं मुक्तिरियं सलोकतां॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्तिके माहात्म्ये कलहोषारव्याने विं
शोऽध्यायः॥ ॥ इच्छंते द्वचनं श्रुत्वा धर्मदत्तः स विस्मयः॥ प्रपाम्य दंडवद्भूमौ वाक्यमेतदुवाच ह॥ ॥ ध
र्मदत्त उवाच॥ ॥ आराधयंति सर्वेऽपि विष्णुं भक्तार्तिनाम्नानं॥ यज्ञेर्दाने स्तुत्या तीर्थाभिश्च यथावि
धि॥ विष्णुप्रातिकरं तेषां विष्णुसान्निध्यकारकं॥ यत्कृत्वा तानि चोपायानि सर्वाण्यपि भवंति हि॥ ॥ ग
णार्द्धवतुः॥ ॥ साधकपुष्टं त्वया विप्रशृणुष्वैकाग्रमानसः॥ सेतिहासकेषां विप्रकथ्यमानां पुराभवां॥ ॥२३॥
कांतिपूर्यां पुराचौलवक्रवत्तु नृपो भवतु॥ यस्याहयेन ते देवाश्चोला इति चकारिताः॥ यास्मिन् नृणां
सति भूचक्रं ददितुं वापि दुःखितः॥ पापबुद्धिः सरुश्चापि न वै कश्चिदभून्नरः॥ यस्याप्यनंतयज्ञस्य ता

म्रपणस्तदाबुभो॥ सुवर्णयूषैः शोभात्यावास्तां चैत्ररथोपमो॥ सकदाचिद्रागाद्राजाद्यनंतनायनं द्विजं॥
यत्रासौ जगतां न्नाथो योगनिद्रामुपारते॥ तत्र श्रीरमणं देवं संपूज्य विधिवन्नृप॥ माणिमुक्तो फलैर्दि
व्यैः स्वर्णपुष्पैश्च शोभनेः॥ प्रणम्य दंडवधा वदुषविष्टः स तत्र वै॥ तावद्वाह्यणमायां तंतुलस्य दक
पाणिनं॥ स्वयुरोवासिनं तत्र विष्णुदासाह्वयं द्विजं॥ तत्राभ्येक्ष्य सविप्रर्विदेव देवमपूजयत्॥ विष्णु
सूक्तेन संप्रार्थ्य तुलसीमंजरीदलैः॥ तुलसीपूजया तस्य रत्नपूजां पुरा कृतां॥ आच्छादितो समा लोक्य
राजा कुद्वेवं वीद्विजं॥ ॥ राजोवाच॥ ॥ माणिक्यस्वर्णैर्दिपूजा शोभात्यायामवाकृता॥ विष्णुदास
कथं सेयं माछिना तुलसीदलैः॥ विष्णुभक्तिं न जानासि वराकोसिमतो मम॥ यास्मिन्मामतिशोभात्या
पूजामाच्छादयस्य हो॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा च केधः स द्विजोत्तमः॥ राजो गौरवमुल्लेख्य जगाद वचनं त
दा॥ विष्णुदास उवाच॥ विष्णुदास्यं च ये जानासि चं वयोगवित्॥ किंचिद्विष्णुं तं पूर्वं त्वया चार्ण
वदस्व तत्॥ गणानुचक्षुः॥ तद्वाह्यणवचः श्रुत्वा प्रहस्य स नृपोत्तमः॥ विष्णुदासं तदा गार्वादिवा
च वचनं द्विजं॥ राजोवाच॥ इहं चेददसे विप्रविष्णुभक्त्यातिगर्वितः॥ भक्तिस्तैकीयता विप्रद्विदस्या

कार्तिके

॥२४॥

धनस्य च ॥ यज्ञदानादिकं चैव विष्णुतुष्टिकरं कृतं ॥ नापि देवालयं पूर्वं कृतमास्तित्वया क्वचित् ॥ इदं नृणां स्यापि
ते वाचि एषा गवोति भक्तिः ॥ तद्युक्त्वा तु वयो मेघ सर्वे ये ते द्विजोत्तमाः ॥ साक्षात्कारमहं विष्टोरेष आदौ गमि
थति ॥ पश्यन्ति सर्वे पातितो भक्तिं ज्ञास्यन्ति वा वयोः ॥ ॥ गणा उचुतुः ॥ ॥ इत्युक्त्वा स नृपो गच्छन्निजं राजगृ
हं द्विज ॥ आरेभे वैष्टवं सत्रं कृत्वा वैरंतुत दत्तं ॥ मुद्गलं चैषि संघे स्तु समाजं पृथग्यदा सितं ॥ यद्वृक्षणा कृ
तं पूर्वं गणाक्षेत्रे समृद्धि मत् ॥ विष्णुदासोऽपि तत्रैव तस्य देवालये व्रत्ती ॥ पंचैतानि यमान्य कृत्वा विष्णुतुष्टि
करा सदा ॥ माघे तथा व्रतं सम्यक् कृतुं लसी वने पालनं ॥ एकादशी व्रतं जायो द्वादशी राक्षसा विधया ॥ उप
चारेः षोडशीभिः गीत नृत्यादिमंगलैः ॥ नित्यं विष्टोऽस्ति तथा पूजां व्रतान्येतानि सो करोत ॥ नित्यं च संस्म
रन् विष्णुं गच्छन् भुंजन् स्वपन्नापि ॥ सर्वभूतास्तितं विष्णुं मम न्यस्त सर्वदुर्गिनः ॥ माघ कार्तिकयोर्नित्यं वि
शेष नियमानापि ॥ अकरोद्विष्णुतुष्ट्यर्थं सोऽप्यपन विधिं तथा ॥ एवं समाराधयतोऽश्रियः पातितो यो ॥ ॥ २४ ॥
स्तुतुं चोले श्वर विष्णुदासयोः ॥ अगादहाना बद्धत व्रतं स्वयोस्तानि षट्सर्वेद्रिय कर्मणो रतेः ॥ ॥ इति श्री
पद्मपुराणे कार्तिक माहात्म्ये एकविंशोऽध्यायः ॥ ॥ गणा उचुतुः ॥ एकदा विष्णुदासोऽथ कृत्वा नित्यविधिं

द्विजः॥ पाकं कृत्वा च संस्थाप्य ययौ देवालयं द्विजः॥ तत्र कोप्यागतो लीनो हरस्याकमलक्षितः॥ तमदृष्ट्वा प्य
सौ पाकं पुनरेवाकरोत्तदा॥ सायंकालार्चनस्यासौ ब्रतभंगभया द्विजः॥ द्वितीये हिततः पाकं कृत्वा यावत्सवि
ष्टवे॥ उपहासार्चनं कर्तुं गतः कोप्यहरस्युनः॥ एवं सप्तदिनं तस्य पाकं कोप्यहता द्विजः॥ संजाय विस्मयः सो
यमनस्येव विचारयन्॥ अहो नित्यं समभ्येयकः पाकं हरते मम॥ क्षेत्रसन्ध्यासिना स्थानं नस्याज्यं मम सर्व
था॥ पुनः पाकं विधायैवं भुंजते यादिवेनमया॥ सायंकालार्चनं चैव पारित्याज्यकथं भवेत्॥ यदि पाकं विधा
यैव सायं कृत्वा पुनश्च तत्॥ अनिवेद्य हरौ सर्वं वैष्टवे नैव भक्षयेत्॥ उपोषितः कथं सोहं तिष्ठाम्यब्रतौष्ठि
तः॥ असंरक्षणं सम्यक् पाकस्यात्र करोम्यहं॥ द्वितीयाकं विधाय सोतत्रेवालक्षितारुहितः॥ तावद्दर्शनां
डालं पाकान्नहरणोष्ठितं॥ एकतरुक्षामहीनं च दनमास्ति चर्मविशोषितं॥ तमालोक्य द्विजाग्र्यो भूत्स्वपया वि
न्नेमानसः॥ विलोक्य नंदरेनू विप्रास्तिष्ठतिष्ठेति धावते॥ कथमास्ति भवान् नृत्तसंधृतमेतद्गृहाणामो॥ इ
त्थं तद्भुवतां विप्रमग्रेयांतं विलोक्य च॥ वेगाद्वावत्तदा भास्यामूर्छितः स पथात्तदा॥ भीतं संसृष्टं तं दृष्ट्वा कांडा
लं स द्विजोत्तमः॥ वेगादभ्येयकपया स्ववस्त्रांतैरवीजयत्॥ अथोहितं तमेवासौ विष्टुदासोप्यलोकयत्॥
॥ ह्येसां नारायणं देवं शंखचक्रगदाधरं॥ पातांबरं चतुर्बाहुं श्रीवत्सोकं किरीटिनं॥ अतसीपुष्पसंकाशं

कार्त्तिके

॥२५॥

कौस्तुभोरखलंविभुं॥तं दृष्ट्वा सात्विकेर्भावे रावतो दिजसत्तमः॥स्तोतुं वापि नमस्कृतुं तदनालं वभूवसः॥अथ नृ
कादयो देवास्तत्रैवाभ्यापयत्तदा॥गंधर्वाभिरसश्चापि जगुश्च नन्दतु मुदा॥विमानभूतसंकीर्णैर्देवर्षिगणसं
कुलं॥गातवादित्रनिर्घोषं स्थानं तदभवत्तदा॥ततो विष्णुः समालिङ्ग्य स्वभृत्यं सात्विकव्रतं॥साकन्यमात्मनो
दत्त्वा नयद्वैकुण्ठमंदिरं॥विमानवसंस्थितं गच्छंतं विष्णुसन्निधिं॥दाक्षित्यं चैव लभ्यते विष्णुदासददर्शह॥
वैकुण्ठं भवनं यातं विष्णुदासं विलोक्य सः॥स्वगुरुं मुद्रलं वेगादाहूयेत्तं वचो ब्रवीत्॥यत्स्यार्धयामयाचेतद्य
ज्ञानादिकं कृतं॥सर्वविष्णुरूपध्याविप्रो याति वैकुण्ठमंदिरं॥वाश्यते नमया सम्यक् स त्रेस्मिन्नेष्टवे मया॥
उत्तमग्नौ कृता विप्रां दानाद्यैर्पूर्णमानसगु॥नैवाद्यापि समे देवः प्रसन्नो जायते प्रवृत्तं॥भक्त्यैव तस्य विप्र
स्य साक्षात्कारं ददौ हरिः॥तस्माद्दाने श्रेयसे श्रेयसे नैव विष्णुः प्रसादति॥भाक्तिरेव परंतस्य निदानं दर्शनं विभोः॥
इत्थं कृत्वा भागिनेयं स्वमभिर्षिचं नृपासने॥आवाल्म्यादाक्षितो यज्ञे ह्यपुत्रत्वमगादृतं॥तस्माद् दद्यापि तं देवो
सदा राज्यां नृभागिनः॥स्वास्त्रिया एव जायंते तत्कृता विधिवर्तिनः॥यज्ञवाटं ततोभ्येत्यवाहिकुंडाग्रतः ॥२५॥
तः॥त्रिरुच्यैर्वा जहाराशुविष्णुसंबोधयान्नेव॥विष्णोर्भाक्तिं स्थिरां देहि मनोवाक्कायकर्मभिः॥इत्थं कृत्वा सोपतद
न्यौ सर्वेषामेव यत्नयतां॥मुद्रलं कृतं तदा क्रोधाच्छिवामुसाटयत्स्वकां॥तत्तत्स्वधापितद्गोत्रमोद्गलाविश्रीत्वा बभुः॥

तावदाविर्भवेद्विष्टुःकुंडाग्नौभक्तवत्सलः॥तमालिंग्यविमानाग्र्यंसमारोहयदच्युतः॥तमालिंग्यात्मसारुप्यं
 दत्वावैकुण्ठमंदिरं॥तेनेवसहदेवेशो जगामात्रिदशवृतः॥योविष्णुदासःसत्पुण्यशालोयश्चौलकः॥सत्पुत्रो
 लनामा॥एवावुभौतत्समरूपभाजोद्वास्त्वोद्भूतोतेनरमाप्रियेण॥॥इतिश्रापयपुत्राणेकार्तिकमाहास्येद्वावि
 शोध्यायः॥॥धर्मदत्तउवाच॥॥जयश्चविजयश्चैवविष्णोर्द्वास्तोत्रोक्तोमया॥किंतुताभ्यांपुरावीर्णयस्मात्तद्व
 पधारिणो॥॥गणउच्यते॥॥तृणाविंदोक्तकन्यायांदेवहूत्यांपुराद्विज॥कर्दमस्यवदस्येवद्वेपुत्रोसंबभू
 वतुः॥ज्येष्ठोभूयःकनिष्ठोभूद्विजयश्चेतिनामतः॥तस्यामेवाभवत्पश्चात्कापिलोयोगधर्मवित्॥जयश्च
 विजयश्चैवविष्णुभाक्तिरतोसदा॥सान्नियम्यंद्रियग्रामंधर्मशालोबभूवतुः॥नित्यमष्टाक्षरीजायोविष्णुव्रत
 परावुभौ॥साक्षात्कारंददौविष्णुर्ययोनित्यार्चनेसदा॥मरुत्तेनकदाचित्तावुद्भूतोयज्ञकर्मणि॥जग्मतुयज्ञकु
 शलोदेवर्षिगणसेवितो॥जयस्तत्राभवद्ब्रह्मायाजकोविजयोभवेत्॥ततोयज्ञविधिंरुत्तंपरिपूर्णंप्रचक्रतुः॥
 मरुत्तोवभूथस्नातस्त्राभ्यांवित्रंददौबुध॥तत्समादायतौवित्रंजग्मतुस्वाश्रमंप्रति॥यजनायतदाविष्णोस्तस्य
 र्थतोतदामुनी॥तद्वनंविभजंतौचपस्पृशन्तेपरस्परं॥जयोब्रवीत्समोभागःक्रियतामिति तत्रसः॥विजयश्चत्र
 वीत्रत्रयलुब्धंयेनतेस्यतत्र॥ततोनापज्जयंक्रोधाद्विजयःशुक्लध्वमानसः॥वित्रंगृहीत्वा न ददास्येतत्तस्माद्वा
 होभवेतितं॥विजयस्तस्यतंनृापंश्रुत्वा सोप्यनृापव्रतं॥मदभ्रांतोनामस्त्वंमांतस्मान्मातंगतो ब्रजो॥तत्तदाच

कार्तिके

॥२६॥

स्वतुर्विष्णुं दृष्ट्वा नित्यार्चने विभुं ॥ ग्राहयितुं निरुद्धं ततो यथावा तैरमापत्तिं ॥ ॥ जय विजय वृचतुः ॥ ॥ भक्तावा
वां कथं देव ग्राहमातंग योनिगो ॥ भविष्यावः कृपा सिंधो तच्छापो विनिवर्त्तिनां ॥ ॥ भगवानुवाच ॥ ॥ मद्रक्तयो
र्वचो सस्यं न कदाचिद्रविष्यति ॥ मयापि नान्यथा कर्तुं शक्यते न कदाचन ॥ प्रह्लादवचसा स्तंभे द्याविभूतो ह्यहं
पुरा ॥ तेषां वराषवाक्येन जातो लोके प्यहं किल ॥ तस्माद्वामि मौ ग्रापा वनुभूय स्वयं कृतो ॥ लभेतां यस्य दं
नित्यमित्युक्त्वा तद्वेदे हरिः ॥ तस्तौ ग्राहमातंगवभूता गंडुका तटे ॥ जातिस्मरोतु तद्योन्यामपि विष्णुव्रतैस्त्रितो ॥
कदाचित्सगजस्नातुं कार्तिके गंडुका तटे ॥ तावज्जग्राह तंग्राहः संस्मरन् ग्राहकारणं ॥ ग्राह गृहीतो सो नागः
संस्मारप्रापति तदा ॥ तावदाविर्भवद्विष्णुः शंखचक्रगदाधरः ॥ ततस्तौ ग्राहमातंगौ चक्रं क्षिप्यामुं संधृतौ ॥
दत्त्वा च निजसारूप्यं वैकुण्ठमनया द्विभुः ॥ तदा प्रभृति तत्स्थानं हरिश्चैत्रमिति स्मृतं ॥ चक्रं संघर्षणा तस्मिन्
ग्रावाणोपि हिलांछिताः ॥ ताविमो विष्णुस्तौ लोके जयश्च विजयश्च ह ॥ नित्यं विष्णुप्रियो द्वास्तौ पृष्ठो यो हित
तदा द्विज ॥ अतस्त्वमापि धर्मज्ञानित्यं विष्णुपदे स्थितः ॥ यत्तु मातृपर्यभावापि भवस्व समदर्शनः ॥ तुलामकं
रमासेषु प्रातः स्नाया सदा भवेत् ॥ एकादश्या व्रते तिष्ठन् तुल्यसावनपात्रकः ॥ ब्राह्मणानपि गाश्वत्थपिवैष्णवांश्च
सदा भजे ॥ मसूरिकानां रनालं वृंताकानां पिखादमां ॥ एवं त्वमापि देहांते ताद्विष्टोः परमं पदं ॥ प्राप्तो विधम ॥ ॥ २६ ॥
दत्तं त्वं तद्रक्तैव तु यथावयं ॥ तवाजन्म व्रता तस्माद्विष्णुसंतुष्टिकारकात् ॥ नयसानवदानानि न तार्थानिधि

कानिवो॥ धन्योऽसि विप्राग्रयतस्त्वये तद्व्रतं कृतं तुष्टिकरं जगद्गुरोः॥ यदर्धभागस्य कलं सुरारः प्रणीयते स्वा
भिरियं सलोकतां॥ ॥ नारद उवाच॥ इच्छंती धर्मदत्तं ते सुपादि त्रय विसानगौ॥ तथा कलं हयासार्धं वैकुण्ठमु
वनं गतौ॥ धर्मदत्तोऽप्यसौ जातः प्रसृष्टं तद्व्रतं स्थितः॥ देहांते तादृभो स्थानं भार्याभ्यामन्वितो भूयात्॥ ॥ इति
हा संपूर्णं मिमंभवं शृणुते यश्च पुराणं पठन्नापि॥ हरिसान्निधिकारिणो मतिं लभते सोऽप्यजातगद्गुरोः॥ ॥
इति श्रीपद्मपुराणे कार्तिकमाहात्म्ये त्रयोविंशोऽध्यायः॥ ॥ पृथक् उवाच॥ ॥ कृष्णवेण्योऽस्मिन् राक्षसाद्विविधु
गणैः पुरा॥ वाणिकुरारारकलहानिर्गता कथिता ह्यया॥ प्रभावोऽयं तयोर्नद्योः किं वाक्षे त्रयस्य तस्य वा॥ तन्मे
कथय धर्मज्ञा विस्मयोऽत्र महानि हि॥ ॥ नारद उवाच॥ ॥ कृष्णकृतं तनुः साक्षाद्देव्या देवो महेश्वरः॥ तत्संगमप्र
भावं तु नालं वक्तुं चतुर्मुखः॥ तथापि तत्समुत्पत्तिं कीर्तयिष्यामि तां शृणु॥ चाक्षुषस्यांतरे पूर्वं मनोदेवः पितामहः
सिंहादि त्रीश्वरैरम्ये यजेनायोद्यतो भवत्॥ सकृच्चायज्ञसंभारान् सर्वदेवगणैर्वृतः॥ कक्तो हरिहराभ्यां च त
द्विरेः त्रीश्वरं ययो॥ भगवाद्यो मुनिगणामुद्भूतैर्ब्रह्मदेवतैः॥ तस्य दक्षविधानाय समाजं तत्र चक्रिरे॥ अ
थ ज्येष्ठं स्वरापत्नीं विष्णुं रावाहयत्तदा॥ सा त्रानो राययो तत्र भृगुविष्णुमुवाच ह॥ ॥ भृगु उवाच॥ ॥ वि
ष्णोः स्वरास्त्वया हताः प्यायाति नाहिसत्वरं॥ मूर्त्तान्ति कं मय्येष कार्यो दक्षविधिः कथं॥ ॥ विष्णु उवाच॥ ॥

कार्तिके

॥२७॥ नाथातिचेस्वरान्नाद्यं गायत्र्यविधायतां ॥ एषापिनभवेदस्य भार्या किंपुण्यकर्मणि ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ एवमे
वहिरुद्रोपि विष्टोर्वोक्यमनोदधत् ॥ तं ध्रुवातद्गुर्वोक्यं गायत्री ब्रह्मपास्तदा ॥ निवेत्यदक्षिणे भागे दक्षविधि
मवाकरोत् ॥ यावद्दक्षविधिस्तस्य विधश्चक्रुर्मुनीश्वराः ॥ तावदाभ्यासयेत्तत्र स्वरायज्ञं रत्नलेनृप ॥ ततस्तां
दक्षितां दृष्ट्वा गायत्री ब्रह्मणा सह ॥ सापह्येषा पराक्रोधात्स्वरावेचनमब्रवीत् ॥ ॥ स्वरोवाच ॥ ॥ अपूज्याय
त्रपूज्यं ते पूज्यानां च व्यतिक्रमः ॥ आणितत्र भाविष्यंति हानिस्तथा कथं ॥ दुर्भिक्षं मरणं भयमिति पा
ठः ॥ मदासने विनीत्येयं भवद्भिः सन्निवेशिता ॥ तस्मात्सर्वजडभूतानदीरुपाभाविष्यथ ॥ इयं च दक्षिणे भा
गे हृत्पविष्टा मदासने ॥ तस्मात्लोकैः सदा दृश्यास्तनुस्तपास्तनिम्नगाः ॥ ततस्तच्छायमाकर्ण्य गायत्री कं
पिता धरा ॥ स सुखायात्रापदेवार्थमाणापितां स्वरां ॥ ॥ गायत्र्युवाच ॥ ॥ तव भर्ता यथा ब्रह्मा ममाप्ये
ष तथैव त्वं ॥ कथं नृपस्त्वं यस्मान्मां भवत्वं मपि निम्नगा ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ ततो हाहा कृताः सर्वे श्री
वविष्टु मुखवाः सुराः ॥ प्रणम्य दंडवद्भूमौ स्वरां तत्र विजिज्ञेयुः ॥ ॥ देवा उचुः ॥ ॥ देवि सर्वे वयं नृपाः ब्र ॥२७॥
ह्माद्या ये त्वया शुभा ॥ यदि सर्वे जडभूताः भाविष्यामोत्र निम्नगाः ॥ तदलोकत्रयं ह्येतद्दिना श्रीप्याती निश्चितं ॥
अविवेकः कृतस्तस्माच्छापो यं विनियत्यतां ॥ ॥ स्वरोवाच ॥ ॥ नार्चितो हि गणाध्यक्षो यज्ञादौ यत्करोत्तमाः ॥

तस्माद्विघ्नं समुत्पन्नं मत्क्रोधं मदं खलु ॥ नापि मदं च नंद्येत दसस्यं खलु जायते ॥ तस्मात्स्वांराजडीभूतायू
यं भवथ निम्नगाः ॥ आवा मपि स पन्थौ च स्वांरा मपि च निम्नगौ ॥ भविष्यावो जवे देवा पश्चिमाभिमुखवावहः ॥
॥ नारद उवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा ब्रह्मा विष्णु महेश्वरः ॥ जडीभूता भवन्तद्यः स्वराचैव तदानृत्य ॥ विष्णुस्त
त्रा भवन्त्येष्टा वेण्या देवो महेश्वरः ॥ ब्रह्मा केकुभिनी चापि पृथग् वेगा भवन्तदा ॥ देवास्तानापितान् स्वांरा न
जडीभूता विचिक्षुः ॥ सद्यादि त्रिस्वरेभ्यस्ताः पृथगास्तः स निम्नगाः ॥ देवांश्चैः पूर्ववाहिन्यो बभूवुः
पश्चिमावहः ॥ पन्थौ शौ पृथक् तत्र नूतनो य स ह स्वराः ॥ गायत्री च स्वराचैव पश्चिमाभिमुखे तदा ॥ यो बोना
भवतां नद्यो सा वित्रीति प्रथांगते ॥ ब्रह्मणा स्थापितो तत्र यज्ञे हरिहरावुभौ ॥ महाबलातिबालिनौ नाम्ना देवो बभूव
तुः ॥ तयोर्नद्योस्तु माहात्म्यं सा विवक्तुं क्षमो नृत्य ॥ यत्र ब्रह्मादयो देवास्वांशौ त्रिष्टुतिचापगाः ॥ कृष्णोद्भवं पापह
रं परं यः शृणोति यथावयते च भक्त्या ॥ स्यात्तस्यः पुंसः सकलार्थदर्शनं पुण्यं तथा गांगसमुद्रं स्मृतं ॥
॥ इति श्री पद्मपुराणे कार्तिक माहात्म्ये चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ ॥ श्री कृष्ण उवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा पृथक् विस्मि
तमानः ॥ संपूज्य नारदं भक्त्या विसर्ज्य तदा प्रिये ॥ तस्माद्भुतत्रयं ह्येतन्ममात्मा वप्रियं करं ॥ माद्य कार्तिकयो
त्तिदत्र ये वैकादशी व्रतं ॥ वनस्पतीनां तुलसीमासानां कार्तिक प्रियः ॥ एकादशी तिथीनां च क्षेत्राणां द्वारकामम ॥

एतेषां सेवनं यस्तु करोति नियतं द्रियः ॥ समेवलभतां याति तथानयजनादिभिः ॥ पापेभ्यो न भयं तेन कर्तुं
 यं नियमादपि ॥ एतेषां सेवनं कर्तुं कुर्वतां मत्प्रसादतः ॥ ॥ सत्यभासो वाच ॥ ॥ विस्मापनीतनाथय
 त्वया कथितं मम ॥ परदत्तेन पुण्येन कलहा मुक्तिमागता ॥ इत्थं प्रभावो साक्ष्यो यं कार्तिके स्तु प्रियं करः ॥
 स्वामिद्रोहादिपापानि स्नानपुण्यैर्गता नियत ॥ दत्तं च लभते पुण्यं यत्परेण कृतं विभो ॥ अदत्तं केन
 मार्गेण लभते वानवोति च ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ अदत्ता न्यपि पुण्यानि पापानि च यथानरः ॥ प्राप्यंते क
 येन तद्यथा वनिर्गमय ॥ देनाग्रामकुलाभिस्तु भागभांजितानां विभु ॥ कलौ तु केवलं कर्त्ता फलभुक् पा
 पपुण्ययोः ॥ अकृतोपि हितं सर्वं व्यवस्थेयमुदाहृता ॥ संसर्गास्तु पुण्यपापानि यथायांति निबोधतस्तु ॥
 एकत्र मैफनाद्यानां देकं पात्रं स्तु भोजनोत्तम ॥ फलार्धं प्राप्नुयान्मर्त्ये यथावत्पुण्यपापयोः ॥ अध्याप
 नाद्याजनाद्यां चैकं पंक्तिना दपि ॥ तु यन्निं पुण्यपापानां परोत्तमं लभते नरः ॥ एकासनादेकयानानि
 श्वासादेकसंगतः ॥ षडंगानां न भोगा स्यान्नियतं पापपुण्ययोः ॥ स्पर्शानां द्वाषणां वापि परस्यति ॥ २८ ॥
 वनादपि ॥ दशानां पुण्यपापानां नित्यं प्राप्नोति मानवः ॥ दशानां अवणाभ्यां च मनो ध्यानाच्च कार्त्तना
 त् ॥ परस्य पुण्यपापानां दशानां प्राप्नुयान्नरः ॥ परस्य निंदापे शून्यं धिक्कारं च करोति यः ॥ तत्कृतं पातकं

प्राप्य स्वपुण्यं च ददाति सः॥ कुर्वतः पुण्यपापानि सेवां यः कुरुते नरः॥ पत्नी भृत्यकान् शिष्येभ्यो यदन्यः
कोपि मानवः॥ तस्य मेवानुक्तं पंचेद्रव्यं किंचित् विद्यते॥ सोऽपि सेवानुक्तेन पुण्यं फलमाप्नुवेत्॥
एवं पञ्चभूतौ यस्तु क्लृप्तं धनं परि वेषयत्॥ तस्य पुण्यं षडंगं न लभते यस्तु क्लृप्तं धनं॥ स्नानसंध्या
अपक्वैर्न संस्पृष्टं वभाषते॥ तस्य पुण्यकर्म षडंगं न लभते यस्तु क्लृप्तं धनं॥ धर्मो देवो न योऽव्ययः
च ते हि परं नरः॥ तस्य पुण्यकर्म जंतं तस्य धनं दः प्राप्नुयात्फलं॥ अपहृत्य परद्रव्यं पुण्यकर्म करोति यः॥
कर्म कृत्वा पापमाकृतं त्रेधा निनस्त वै देहफलं॥ नापनुपत्य कर्णं यस्तु परस्य म्रियते नरः॥ धनी तस्य
पुण्यमादत्ते स्वधनस्यानुक्तं पतः॥ बुद्धिदं स्तु मंता च यश्चोपकरणादः॥ बलं केचन पिषडंगं न प्रा
प्नुयात्पुण्यपापयोः॥ प्रजाभ्यः पुण्यपापानां राजा षडंगं न प्राप्नुवेत्॥ शिष्यांस्तु शिष्यो भर्ता पिता
पुत्रस्तथैव च॥ स्वापितरोऽपि पुण्यस्य योऽपि दद्वं न माप्नुयात्॥ चित्तस्यानु व्रतांश्च दत्तं ते तुष्टिका
रिणी॥ परहस्तेन दानानि कुर्वतः पापकर्मणः॥ विना भृत्यकपुत्राभ्यां कर्त्तृ षडंगं न प्राप्नुवेत्॥ वृत्तिदो
स्तिसंभोक्तुः पुण्यं षडंगं न प्राप्नुवेत्॥ आत्मनो वा परस्यापि यदि सेवानकारयेत्॥ तस्य हि पुण्यं ष

कार्तिके

॥२९॥

छांशं लभते नात्र संशयः ॥ इत्थं दृष्ट्वा न्यापि पुण्यापापानि नयंति नित्यं परसंचितानि शृणुध्वामिति
तिहासमयं पुराभवं पुण्यमिति प्रदंष्ट ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्तिक माहात्म्ये पंचविंशोऽध्यायः ॥
॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ पुराभवन्ति पुरावासी विप्रआसीधनेश्वरः ॥ ब्रह्मकर्मपरिभ्रष्टः पापनिष्ठः
स दुर्मतिः ॥ सकं बलवर्माद्यैः स सत्यानृतवर्त्तकः ॥ स्त्रियवैश्याकुराणैश्च न धूतसंसक्तमानसः ॥ देशा
देशांतरंगच्छाक्यविक्रयकारणात् ॥ माहिषं तं पुरा मागात् केदाचित्सधनेश्वरः ॥ माहिषेण कृता
पूर्वं तस्मान्माहिषं तं हि सा ॥ तस्यां वप्रगता भाति नर्मदा पापनाशना ॥ कार्तिके व्रतिनस्त्रिचनाना
ग्रामान्मंतान्तरान् ॥ सहस्राविक्रयं कुर्वन्मासमेकमुवासह ॥ स नित्यं नर्मदातीरे भ्रमन् विक्रयकार
णात् ॥ ददर्श ब्राह्मणान् स्नानं जपदेवार्चने रतान् ॥ कांचिद्युराणं पठतः कांचिच्च प्रवणोरतान् ॥ नृस्य
गायनवादित्रविष्णुस्तिवनतत्परान् ॥ विष्णुमुद्रांकितान् कांचिन्मालातुलासिधारिणः ॥ ददर्श कौतुका
विष्टस्त्रितयधनेश्वरः ॥ नित्यं परिभ्रमंस्त्रिदूर्जनस्पर्शभाषणात् ॥ वैष्णवानां तथा विष्णोर्नामैव
श्रवणं लभत ॥ एवमासंस्थितः सोऽयं कार्तिको द्वापनाविधिः ॥ क्रियमाणं ददर्श सोभकैर्जीगराणंदरे ॥

पा

॥२९॥

सं

पौर्णमास्यां ततो यद्वा द्विप्राणां पूजनं हरेः ॥ दक्षिणा भोजनाद्यं च दायमानं प्रतापितेः ॥ ततो कौस्तुभये चैव
दापोत्सवविधिं तदा ॥ क्रियमाणं ददर्शा सो प्रत्यर्थं त्रिपुराद्विषः ॥ त्रिपुराणां हृतो दाहो यतस्तस्यां ग्रीवेन तु ॥
अतस्तत्क्रियते तस्यां तिथौ भक्तेर्महोत्सवः ॥ समस्तद्रव्ययः कश्चिदंतरं पारिकल्पयेत् ॥ तस्य पुण्यक्रियाः
सर्वाः निःफलं स्युर्न संशयः ॥ तत्र नृस्यादिकं पशूयं बभ्रामसधनेश्वरः ॥ तावत्तुष्टाहिना दष्टो विह्वलः सम
पातसः ॥ जनास्तं पतितं वाक्ष्य पवित्रं कृपां चिताः ॥ तुलसी मिश्रिते स्तोत्रे स्तनमुरवांसिषु च स्तदा ॥ अथ
देहं परिसंकेतं बध्नाय यमकिंकराः ॥ बध्यमानं कक्षाघातेर्नित्यः संयमनी रुषा ॥ चित्रगुप्तस्तु तं दृष्ट्वा नि
र्भस्या वेदयत्तदा ॥ यमाय तेन बालत्वात् कर्मयदुःकृतं कृतं ॥ ॥ चित्रगुप्त उवाच ॥ ॥ नेवा स्य दृश्यते किंचिदा
वात्मा तस्मिन् कृतं कृतं ॥ दुष्कृतं शक्यते वक्तुं वर्षेणापि च भास्करे ॥ पापबुद्धिः परं दुष्टं केवलं दृश्यते विभो ॥ तस्मा
दकल्पमर्यादं निरये पारिकल्पतां ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ निशम्येति वचः क्रोधाद्यमः प्रादुस्व किंकरान् ॥
दर्शयन्नात्मनो रूपं कालाग्निमदृशं प्रभुं ॥ ॥ यम उवाच ॥ भो प्रेतानयस्तेन बध्यमानं स्वमुद्गरेः ॥ कुंभी
पाके च संक्षिप्तो ते लङ्घयि नृणां हिते ॥ तावत्सिद्धस्तु तत्रासौ तावच्छीतलताययौ ॥ कुंभे पाके यथा वस्तिः प्र

कार्तिके

॥३०॥

हृदक्षेपणासुरा ॥ तं दृष्ट्वा महदाश्चर्यं प्रेतपोविस्मयान्वितो ॥ वेगादागस्य तत्सर्वं यमायावेदयन्नरा ॥ यमस्तु कौ
तुकं श्रुत्वा प्रेतपेन निवेदितं ॥ आः किमेतदिति प्रोक्ता तमानीय विचारयत् ॥ तावदाभ्यागतस्तत्र नारदः प्राह
सत्वरं ॥ यमेन पूजितः सम्यक् तं दृष्ट्वा वाक्यमब्रवीत् ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ नेवायं निरयो भोक्तुं क्षमस्व
पितृनंदन ॥ सम्यगंतेस्य संजातं कर्म यान्निरयापहं ॥ यः पुण्यकर्मिणां कुर्याद्दर्शनं स्पृशेत् ॥ तस्यै
शमवाप्नोति पुण्यस्य नियतं नरः ॥ भाषणं दर्शनं संगो ह्येते वानेष यद्वरेः ॥ कार्तिके व्रतिभिर्मासं तस्य पु
ण्यं शुभागत्यैः ॥ परिचर्याकरः षष्ठां संपूर्णं व्रतपुण्यभाक् ॥ अतो स्योर्जव्रतो द्रुतपुण्यसंख्या न विद्ये
ते ॥ कार्तिके व्रतीनां मासात्प्राप्तकानि महान्यपि ॥ अदहेदात्ममहसा विष्टुः सद्रक्तवत्सलः ॥ अंते च नाम
दस्त्रो येः तुलसी मिश्रिते स्वयं ॥ वैष्णवस्थापितो विष्टो नाम संश्राविद्यन्यतः ॥ तस्मान्निहतं पावोपि सद्रातिं
प्राप्नुमहेति ॥ वैष्णवानुग्रहाय समान्तिरयेनावयच्यते ॥ आर्द्रशुद्धे र्यथायाये निर्दये भागसंनिधिः ॥ प्राप्य ॥३०॥
ते सकृत्तेस्तदस्वर्गस्तत्संनिधिस्तथा ॥ तस्मादकामपुण्यो सोयस्य यो निश्चितस्तथ ॥ विलोक्य निरयान् स
र्वान् पापभोगप्रदर्शकान् ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ इत्थं ह्युक्तं वति नारदे ससौरितं द्वाक्यं प्रवणा विबोध

जह्नु कर्मो ॥ तं विप्रं पुनरनयत्स्व किं करेया तान् सर्वान् निरयाणां न्यदन्नापि धनम् ॥ ॥ इति श्री पद्मपुराणे का
र्त्तिक माहात्म्ये षड्विंशोऽध्यायः ॥ ॥ श्री कृष्ण उवाच ॥ ॥ ततो धनेश्वरं नत्वा निरयांश्चेत्तपो ब्रवीत् ॥ प्रदन्नापि धनं
न सर्वान् यमस्या तु चरस्तदा ॥ ॥ प्रोक्तं परोवाच ॥ ॥ पश्येमान् निरयांश्चोरां धनेश्वर महाभयान् ॥ ये च पापकरा नित्यं
पच्यन्ते यमकिं वरेः ॥ तं प्रवालुकनामायं निरयो घोरादन्निः ॥ यास्मिन्नेते दग्धदेहा कंदंति पापकारिणः ॥ अतिथा
नू वैश्वदेवांते क्षुत्सामानागतानयं ॥ पूजयंतितानेते हि पच्यन्ते स्वेन कर्मणा ॥ गुर्वग्निब्राह्मणानांश्च देवान् मूर्धामि
षिक्तकान् ॥ ताडयन्ति पदायेवैर्निर्धृणा प्राणिनास्त्रिभिः ॥ षड्देहस्तेषां निरयो नानापापैः प्रपच्यते ॥ तथैवांधतामि
त्रोयं द्वितायोयंतमो महान् ॥ यत्र सूचीमुखे देहाभिघ्नं तं पापकर्मिणां ॥ क्रिमिभिर्घोरवक्त्रैश्च तमोतर्क्य गमेद्
ज ॥ असावपि स्थितः षोडाश्वकाकमृगपक्षिभिः ॥ परममभिदोमर्त्याः पच्यन्ते येषु पापिनः ॥ तृतीयः क्रकवो
घेषा निरयो घोरादन्निः ॥ यत्रैमेककवेर्मर्त्या पच्यन्ते पापकर्मिणः ॥ असा पत्रवनाद्यस्ति खड्गकारोप्ययं स्थितः ॥
ततः पुत्रादिभिर्येवैवियोगं प्रापयन्ति हि ॥ दूष्टं मन्येरपि परापच्यन्ते दूष्टेन राः ॥ असा पत्रैश्चेद्यमाना वृकभी
त्यापत्नायिनः ॥ पच्यन्ते पापिनः पश्य कंदमाना इतस्ततः ॥ अर्गलाख्यो महाघोरश्चतुर्थो निरयो ह्ययं ॥ यत्र ना
नाविधेः पार्श्वैर्बाध्यन्ते यमकिं करैः ॥ मुद्गराद्यैर्बाध्यमानैः कंदंसेतेषु पापिनः ॥ सज्जनान् ब्राह्मणान् ग्रांश्च नि

कार्त्तिके

॥३१॥

रुध्यंतीह येनराः ॥ कराग्रहाद्यैस्ते पापाः पच्यंते यमकिंकरैः ॥ असावापिहिषड्भेदोवधबंधादिभिस्त्रितः ॥ कूटशाल्म
लिनामायां निरयं पश्य पंचमं ॥ यत्रांगारनिभाद्येते शाल्मलाद्यास्त्रितादिजः ॥ यत्रषोडाधिपच्यंते यातनाभिरमेनराः ॥
परदारपरद्रव्यपरद्रोहरताः सदा ॥ रक्तपूयमिमं पश्य षष्ठं निरयमद्रुतं ॥ अधोमुखं वा विपच्यंते यत्र पापकृतो नराः ॥
अभक्षभक्षकार्त्तिके निदापैर्नून्याभिरताद्रुमे ॥ मज्जमाना बध्यमाना क्रंदंते रोरवान्नवान् ॥ षट्प्रकारो विगंधाद्यैरसा
वापि हि संस्थितः ॥ कुंभापाकः सप्तमोयं निरयो धोरदर्शनः ॥ षडात्तेलादिभिर्द्रव्यैर्धनेश्वरा विलोकय ॥ महापातकेनो
यत्र पच्यंते यमकिंकरैः ॥ बहून् यष्टसर्वाहो णिष्ठं मज्जनानि मज्जनैः ॥ चत्वारिंशच्च ताने तान् द्यधिकान् पश्य परोरवा
न् ॥ अकामायातकं शुष्कं कामादार्द्रमुदाहृतं ॥ आर्द्रशुष्कादिभिः पापे द्विः प्रकारान् वा स्थितान् ॥ चतुरासीति संख्या
कैः पृथक् भेदैरवा स्थितान् ॥ यस्य कीर्णमपांते बं मालिनी करणं तथा ॥ जातिभ्रंशकरं तद्वदुपपातकं संज्ञकं ॥ अतीपा
पमहापापं सप्तधा पातकं स्मृतं ॥ एभिः सप्तसु पच्यंति निरयेषु यथाक्रमं ॥ कार्त्तिके त्रैतिभिर्यस्मात्संसर्गोद्भि
भवत्तत्र ॥ तस्युपयो यवयादेतो निर्ऋता निरयाः खलु ॥ ॥ आकृष्ट उवाच ॥ ॥ दर्शय त्वेति निरयान् प्रेतयस्त्वमथाब्र ॥ ३१ ॥
वीत् ॥ धनेश्वरं यस्तु लोकं गच्छेत्तं द्विजपुंगवः ॥ धने दस्यानुगः सो भूत्तु धनयशोति विभ्रतः ॥ यदाख्यो वाकरोती
र्थमयोध्यायां तु गाधिजः ॥ एवं प्रभावः खलु कार्त्तिके मुक्तिप्रदो मुक्तिकरश्च यस्मात् ॥ प्रयांतिकं ते गतपातका

त्रिद्वत्संस्मरन्तोपि मुक्तिः ॥ इति श्रीपद्मपुराणे कार्तिकमाहात्म्ये सप्तविंशोऽध्यायः ॥ ॥ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा
 वासुदेवोऽपि सत्यभामामिति प्रियां ॥ सायं संध्यादिकं कर्तुं जगाम जननी गृहं ॥ एवं प्रभावः प्रोक्तो यं कार्तिकः पापना
 शनः ॥ विष्णुप्रातिकरो नित्यं भुक्तिमुक्तिं करप्रदः ॥ हरिजागरणं प्रातः स्नानं तुलासिसेवनं ॥ उद्यापनं दशपदानं व्र
 तान्येतानि कार्तिके ॥ पंचकैर्व्रतकैरेभिः संपूर्णं कार्तिकव्रतं ॥ फलाप्नोति यः प्रोक्तं भुक्तिमुक्तिफलं प्रदं ॥ ॥ ऋष
 य उवाच ॥ ॥ विष्णुप्रियोति फलं लेयः प्रोक्तो रोमहर्षणः ॥ कार्तिकस्य विधिं सम्यक् सेति हासेति विप्रतः ॥ अ
 वश्यमेव कर्तव्यः पापदुःखिना नृकृत् ॥ फलार्थिभिर्नरैः सम्यक् भोगदानैरथापि वा ॥ एवं स्थिते यदा कश्चिद्
 तस्त्वः संकटोऽस्ति ॥ दुर्गारण्यास्तितो वापि व्याधिभिः परिपीडितः ॥ कथं तेन प्रकर्तव्यं कार्तिकव्रतकं शुभं ॥
 यस्मादस्य तत्फलदमस्यास्य सर्वदानरैः ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ एवमागदतो यस्तनरो नित्यं दृढव्रतः ॥ का
 र्तिकस्य व्रतं तेन कर्तव्यं तु यथा भवेत् ॥ तत्सर्वं कथयिष्ये हं शृणु ध्वं मुनि सत्तमाः ॥ विष्णोर्ग्रीवस्य वा कुर्या
 दालये हरिजागरं ॥ ग्रीवा विष्णुगृहाभावे सर्वदेवा लयेऽपि ॥ दुर्गारण्यास्तितो यश्च यदि वा पद्गतोऽपि सत् ॥ कर्त्तव्यं तदा
 श्वत्थमूलं तुलसी चालये तथा ॥ विष्णुनामप्रबंधानां गायनाद्दिक्षु संनिधौ ॥ गोसहस्रस्य प्रदानस्य फलं प्रा
 प्नोति मानवः ॥ वाद्यकृत् पुरुषश्चापि वा जपेय फलं लभेत् ॥ सर्वतीर्थो वगाहोऽलं न तनैः फलमाप्नुयात् ॥
 सर्वमेतत्पुण्यं तेषां तु द्रव्यदः पुमान् ॥ श्रावसं दर्शनाभ्यां हितं छोटं नाम वाप्नुयात् ॥ आपद्गतो यदाप्यंभो

कार्तिके

॥३२॥

नलभेत्सवनायहि॥ व्याधितोवापुमां कुर्याद्विष्णोर्नामापमार्जनं॥ उद्यापनविधिं कर्तुमशक्तो यो व्रते स्थितः॥ ब्रा
ह्मणभोजयेच्छ्रुत्वा व्रतसंपूर्णहेतवे॥ अव्यक्तरूपिणो विष्णोः स्वरूपं ब्रह्मणा भुवि॥ यत्तु ह्यसत्संतुष्टः सर्व
दद्यान्नसंशयः॥ अनुक्तोदापदानाय परदापं प्रबोधयेत्॥ वातादिभ्यः प्रयत्नेन कुर्यादापस्य लक्षणं॥ अभावे तु
लसीनां च पूजयेद्देवद्विजं॥ यस्मात्संनिहितो नित्यं विष्णुभक्तेषु सर्वदा॥ सर्वाभावे व्रती कुर्याद्ब्राह्मणां गवामपि॥
सेवां वा बोधिनः कुर्यात् व्रतसंपूर्णहेतवे॥ ॥ ऋषय उचुः॥ कथं त्वया बोधिवदौ ब्राह्मणोऽयं समाकृतौ॥ सर्व
भ्यश्च तत्तुभ्यश्च विप्रो वा सूज्यते कथां॥ सूत उवाच॥ ॥ अश्वच्छरुपा भगवा विष्णुरेव न संशयः॥ रुद्ररुपा वदन्ति
स्य पलाशो ब्रह्मरूपधृक्॥ दर्शनं स्पृशंसेवा तेषां पापहरा स्मृता॥ सुखाय व्याधिं कृष्टानां ध्रुवं वै नाशकारिण॥
॥ ऋषय उचुः॥ ॥ कस्माद्दृष्टस्वमापना ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः॥ एतैरेकैर्धर्मैस्तसंशयो यं महान्हिनः॥ ॥ सूत उवाच॥
॥ पार्वती त्रीवयो देवैः सरतं कुर्वतो किल॥ अग्निर्ब्राह्मणरूपेन रथे विघ्नं कृतं पुरा॥ ततस्तु पार्वती कुद्राशा
पविदिवोकसः॥ रेतोद्भवस्त्वभं नाक्तं पमाना रुधा तदा॥ ॥ पार्वत्युवाच॥ ॥ कामिकीटादयः सर्वजानंति
सरते भुवि॥ तद्विघ्नाद्रे देवा ह्यहं जलमवाप्स्यथ॥ ॥ सूत उवाच॥ ॥ एवं सा पार्वती देवान्प्राशापकुद्रमान
सा॥ तस्माद्दृष्टस्वमापनाः सर्वदेवगणाः किल॥ तस्मादिमो विष्णुमहेश्वरा बुभोवभूवतुर्बोधिवदौ मुनिश्वराः॥
बोधिस्त्रिगादर्कदिनं विनैव न स्पृश्यतामर्कजदृष्टि योरात्र॥ ॥ इति प्रापश्रपुराणे कार्तिक माहात्म्ये अष्टाविं

शोध्यायः॥ ॥ ऋषयर्जुनः॥ ॥ अस्पृश्यतां कथं यातः सूतबोधितकस्वयं॥ स्पृश्यत्वं कथं यातस्तथा च शानिवा
 सरो॥ ॥ सूत उवाच॥ ॥ समुद्रमथनाद्या निरत्नाद्या सन्मुनीश्वराः॥ श्रियं च कौस्तुभं चैवा विष्णवे ददुःसराः॥ यावदं
 गा चकारा सौ लक्ष्मी भार्या र्णमात्मनः॥ तावद्विज्ञापयामास लक्ष्मी स्तं च ऋषाणि नं॥ ॥ लक्ष्मी रुवाच॥ ॥ असत्क
 ल्यं द्विजश्रेष्ठां कनिष्ठां परिणायते॥ तस्मान्ममाग्रजा मेतामलक्ष्मी मधुसूदन॥ विवाह नयमापश्चाद्येष धर्मः
 सनातनः॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा स विष्णुर्लोकैकभावनः॥ उद्दालकाय मुनये सदा र्घ्यं पसेतदा॥ आत्मवाक्या नुरोधे
 न तामलक्ष्मीं ददौ किल॥ स्मृत्वा स्यान्मुभयदनां राजतां विभ्रतां तनुं॥ विततां रक्तनयनां हृष्टा पिंगा वीरो रुद्रां॥ स
 मुनिर्विष्णुवाक्यां तामंग॥ कृत्वा श्रमाश्रमं॥ वेदध्वनि समाकृतमानयामास धर्मवित्॥ होमधूमस्रग्गंधादयं
 वेदघोषनिनादितं॥ आश्रमं तसालोक्य व्यथिता सा ब्रवादिदं॥ ॥ ज्येष्ठा उवाच॥ ॥ न हि वा सो नुरुपयो यस्य सदा वेद
 ध्वनि र्थतः॥ नात्रागामिष्ये भो ब्रह्म नूनं यस्यान्यत्र मां ध्रुवं॥ ॥ उद्दालक उवाच॥ ॥ कथं नायासि किंचात्र वर्त
 ते संमतं तव॥ तव योग्याश्च वसतिः का भवेच्च वेदस्वतन्त्र॥ ॥ ज्येष्ठा उवाच॥ ॥ वेदध्वनिर्भवेद्यत्र तार्थानां
 चैव पूजनं॥ यत्तदनादिकं चैव न च तत्र वसाम्यहं॥ परस्परानुरोगोपादां पस्यं यत्र वर्तते॥ पितृदेवार्चनं य
 त्र तत्र नैव वसाम्यहं॥ उद्यमाना तिकुलैर्बुद्धिक्लेशैश्च यं वदः॥ धर्माचारस्तो निस्यंतत्र नैव वसाम्यहं॥
 राजौ दिवा गृहे यास्मि नृदं पश्योः कलहो भवेत्॥ निराश्रयांस्तथिस्तस्मिन् स्थाने वसाम्यहं॥ दुरोदररत्ना

कार्त्तिके ॥

॥३३॥

यत्र परद्रव्यापहारिणः ॥ परस्त्रीसेवनं यत्र स्थाने तत्र वसाम्यहं ॥ इन्द्रसेजं न विप्राणां मनो यत्र न दृश्य
ते ॥ निष्ठुरं भाषणं यत्र नित्यं तत्र वसाम्यहं ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा उदालो मुनि स ततः ॥ उदाल
कः पुनर्वाक्यं विष्टोः श्रुत्वा वचो विवान् ॥ सो गच्छेद्यत्र तत्रापि पुनर्वाक्यं च सा ब्रवीत् ॥ नायामीति ततः सोपि
भ्रमन् स्वेदात्तुरो भवत् ॥ उदालकस्ततः स्वेदात्तदालस्मा मुवाच ह ॥ ३ अश्वमूलोऽस्मिन्नेलस्मा स्थीयतां शृणु ॥
तद्योग्यं स्थानमा लोकं यावदास्याम्यहं पुनः ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ इति तां तत्र संस्थाप्य जगामोदालकस्तदा ॥
प्रतीक्षामपि चिरं तत्र यदा तं न ददर्श ह ॥ तदा रुरोद करुणां भर्तृह्यागेन दुःखिता ॥ ततः स्यात्तदालस्मा विष्कुंठमु
क्ते शृणोत् ॥ तदा विज्ञापयामास विष्णुमुदालमानसा ॥ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ ॥ स्वामिन् मद्राणि नो ज्येष्ठा भ
र्तृह्यागेन दुःखिता ॥ तामाश्वासयितुं यादृक्पालो यद्यहं प्रिया ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ लक्ष्म्या सह ततो वि
ष्टुस्तत्र गच्छात्तु पांचितः ॥ आश्वासयन्नेलस्मा तां इदं वचनं ब्रवीत् ॥ ॥ विष्टुरुवाच ॥ ॥ अश्वस्तदस्मा
साद्य स दालस्मा स्मिन् भव ॥ ममांशुसंभवो येष आवासस्ते मया कृतः ॥ प्रत्यहं च येषां तिलां ज्येष्ठां गृह्णामि
णः ॥ तेषां हं प्राः कनिष्ठा ते सदा तिष्ठति निश्चितं ॥ शुक्रार्कवारे भो मे व मध्याह्ने निद्रा संधायोः ॥ अश्वस्त
स्य गर्जनं नैव कारयेद्विबुधो जनः ॥ अंगनाभिः सदा पूज्या बलिभिर्विविधैस्तथा ॥ यः पठेद्धृणुयादापि श्रावयेदा
नरोत्तमान् ॥ अलक्ष्मीवृत्तमनघः स लक्ष्मीं लभते गतिं ॥ ॥ इति श्री पद्मपुराणे कार्तिक माहात्म्ये एकोनविंशोऽध्यायः ॥
॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥